

4534

UNIVERSIDADE DE COIMBRA
Faculdade de Letras

1316050751

Este Oratorio he de Melchior
da Guerra.

STP. 170

CF
A
22/01/24

1
N° 320

IX - E - 25

—

D.
HIERONYMI

OSORII LUSITANI

Episcopi Syluensis, de Regis institu-
tione & disciplina, lib. VIII.

AD
SERENISSIMUM ET INVICTISSI-
MUM PORTUGALIAE REGEM SEBASTIANVM,
E. N. I.

*Quibus accessit eiusdem Authoris episto-
la ad Elisabetham Angliae Reginam.*

landi no. do, Prin-

320

INSTITUTO DE HISTORIA DA EX-
PANSAO DO COLONIALISMO
Faculdade de Letras - Coimbra

Cum gratia & priuilegio
Regum
SEBAST. R. PORT. ET PHIL. R. CATHO.

OLYSIPPONÆ,
Ex officina Ioannis Hispani.

1572.

Tassado em papel.

He de JB da primeira

¶ Ego F. Bartholomeus Ferreira: Clarissimi Principis Hen-
rici, Cardinalis, Lusitanæ supremi Inquisitoris iussu, & consi-
lij generalis Sancte Inquisitionis, summa animaduersione ac
studio: recognoui opus, R. D. Hieronymi Osorij Episcopi Syl-
uenfis, & nihil in eo offendi, quod fidei catholicæ & pijs mori-
bus aduersetur: in quo quidem opere diligēs lector, pectus ve-
re Christianum: singularemq; eruditionem, admirabili oratio-
nis facultate exornatam, facile deprehendet. Cæterum cum
hæc omnis tam longa de Regis institutione disputatio, inter
quatuor personas dialogorum more versetur: studiosum le-
ctorem admonendum duxi, ne quibusuis sententijs eorum qui
loquuntur fidem prorsus adhibeat: donec autor operis quid in
ijs, vel probandum, vel improbandum, sit, deffinierit. Quæ dif-
finitio nonnunquam paulo longius dilata, consequentibus li-
bris reseruatur. Hoc enim argumentum octo libris qui hoc vo-
lumine continentur absoluitur. Quocirca dignissimum cæseo:
vt hoc tam præclarum opus typis committatur. In cuius rei fi-
dem, iuxta X. reg. indicis sacri Concilij Tridentini, in fronte
libri subscripsi. 29. Augusti. 1571.

F. Bartholomeus Ferreira.

SEBASTIAN FORTE & HILARIO CALMO

OLYMPIA
Ex officio Iohannis Baptistæ

Talido
em papel

AD SERENISSIMUM
ET INVICTISSIMUM PORTV-
GALIAE REGEM SEBASTIANVM

E. N. I.

De Regis institutione & disciplina,
Hieronymi Osorij Episcop.
Syluensis.

Liber primus.

QVAM MVLTAMA-
la, in res humanas inuexe-
rit, regnandi libido, Prin-
ceps inuicentissime, Rerū.
cōuersiones, Imperiorūq;
maximorū ruinae, & sum-
morum Regum clades fu-
nestissimae declarant. quae enim gens rerum gesta-
rum gloria praestans, non hoc morbo cōcidit? quod
Regnum tantis opibus floruit: vt non hac tandē cu-
piditate funditus euersum, & extinctum sit? Plenae
historiae sunt, ne scenae quidem de hoc tanto malo
filēt: vita etiam cōmunis, huius tam dirae pestis exē-
pla propē quotidiana suppeditat: & quod est magis

DE REG. INSTITVT. ET

admirandum, cùm omnibus propofita fit vita fe-
 cura atq; tranquilla, & omnes videant, quàm mul-
 ta pericula illis intendantur, qui multis imperant:
 & quantis curis impliciti ſint omnes, qui in Regia
 ſede locati ſunt: ita tamen quidam per omnes flā-
 mas, regnandi cupiditate incenſi rapiūtur: vt nul-
 lus metus, nulla verecundia, nulla religio eos im-
 pediat, quò minus omnia tetra facinora machinē-
 tur. Primùm enim leges, in quibus ſalus patriæ ſita
 eſt, odio nimis acerbo perſequentur: omnes magi-
 ſtratus extinctos, atque deletos cupiunt: principi-
 bus inſidias parāt: Remp. temeritate & amētia per-
 turbant: vt ſic tandem omnibus præſidijs publicæ
 libertatis, per ſummum ſcelus ereptis, ipſi ſoli in
 Repu. dominantur: quin etiam multi, vſq; eò pro-
 greſſi ſunt, vt non ſolum ciues, focios, cognatos,
 fratres, amicos: ſed etiam liberos, atq; parētes im-
 maniſſimè trucidarent, & in res etiam ſacroſan-
 ctas, omniq; religione munitas inuecti, ſanctiſſi-
 mum Dei numen, præ ſua effrenata cupiditate cō-
 temnerent. Vnde colligitur, nihil eſſe tam ſancto
 iure vallatum, aut tanta religione ſeptum, quòd
 non perumpat, atque diſturbet ambitio. Accedit
 quo magis id dolendum fit, quòd ij plerumq; hoc
 oppreſſi morbo, in patriam teterrimi ſunt, qui
 maximè benefici atque ſalutares eſſe potuiſſent: ſit
 enim

Sicut

mator deſpada
 cendo.

enim

enim plerumq; vt illi potissimùm ambitione præcipites, ad omne facinus stimulentur, qui animo maximo sunt, & ea de causa potuissent multò facilius patriæ salutem tueri, atq; conseruare. magnus enim animus si modo, atq; ratione vacat, ita turbatur, & ruit; vt quocumq; impetum dat, horrendas strages efficiat. Adiuuat autem eorum, qui ad summos honores aspirât insaniam, multitudinis error, atq; dementia: quæ sæpè numero nullum scelus detestabile iudicat, quòd regnandi causa susceptum sit. illa igitur Eteoclis sententia, quæ est apud Euripidem, qua scelus suū mininè purgat, sed ex scelere laudem querit; eò quòd per illud sibi ad Regnum viam munierit; in multorum sermone atque prædicatione versatur. Quamuis igitur is, qui ad Regnum iter affectat, parentibus aut fratribus vitam eripiat, & in suorum sanguine atq; sede bacchetur, vt ea ratione facilius Imperio potiatur: tamen vt vir animi maximi, imperioq; dignissimi, à multis laudari solet. his autem sermonibus inflati quidam, nullam sibi iniquitatem, & iniuriam dedecori forè suspicantur, ex qua possint, ad aliquem gradum imperij, & amplissimi honoris ascendere. Vnde concludi potest, nihil esse animo, si nō fuerit *maximo* ratione temperatus, rebus humanis infestius. Vt autem illis, qui ita sunt affecti omnia procedant vt volunt, & imperia quæ nimis sitienter appetunt,

facilè consequantur, quos tandem fructus, ex im-
 perio suo percipient? curas, sollicitudines, angores,
 vitam molestissimis negotijs implicatam, iniquis-
 sima postulata, districtum animum, & inter offen-
 sionis metum, & rei familiaris atq; publicæ diligē-
 tiam, miserabiliter hæsitatem. si omnia latronibus
 suis largiuntur, opes suas profundi sentiunt: si eis
 aliquid denegant, hostes in se concitant, illos ipsos,
 quorum se fide communierant: si Regni admini-
 strationem familiaribus suis permittunt, omnia
 Regni præsidia dilabuntur: si per se omnia curare
 volunt, inanè curam, & sine vlllo fructu percipiunt,
 horamq; nullam habent metu, & sollicitudine li-
 beram. sic autem fit, vt multi qui Principes haberi
 volunt, nulla in re, neque domi, neque foris con-
 quiescant ~~in~~ ~~ullam~~ vitæ suauitatem gustent: nulla
 voluptate ~~in~~ ~~nimo~~ libero, atque soluto perfruantur.
 Adde nunc inuidiæ fraudes inexpiabiles: adde sce-
 leratorum hominũ proditiones: adde formidines,
 horrores atque pericula; quibus amplissimus ille
 locus obsessus est: adde postremò diros casus, qui-
 bus magnorũ Principũ vita sæpè cõcluditur. Quid
 nã igitur esse causæ putem, cur cùm oēs videãt, ni-
 hil esse magis expetendũ, quàm placidæ, quietæ, &
 tranquillæ vitæ cõstantiã: sint tamen ita multi, qui
 nullo modò quietem pati possint, eamq; vitã mo-
 dis omnibus expetant, quæ est pacis & tranquilli-
 tatis

tatis expers, & periculosis admodum tēpestatibus,
 in diuesas partes iactata? Num eam pestem à na-
 tura datam hominibus, vt hac cupiditate cæci, de-
 ficiant à mēte, & spōte atq; volūtate sua præcipites,
 in miserā sēpiternā irruāt? Nullo modò: nec enim
 est, illius summi cōditoris & Dñi, qui naturā vni-
 uersam finxit, pestē hominibus machinari. homi-
 num tamen incōsiderata temeritate fit, vt naturæ
 principia, quæ ad salutem & honestatem data sunt,
 ad perniciē & ignominiam conferātur. Nec enim
 impetus animi, Regnum appetētis vituperādus est:
 sed mentis cæcitas, quæ illo impetu vti nōscit: & dū
 Regnum sibi parare nititur, seruitutis miserrimæ
 vinculis alligatur. Est namq; in animis nostris in-
fitum quiddam generosum, excellum atq; magni-
ficum, dignitatis appetēs, imperādi studio incēlum:
 nullos labores dum modò gloriosi sint, nulla vitæ
 pericula honestatis gratia recusans. Non enim ad
 otium, & ignauiam, nec ad futiles & inanes volu-
 ptates: sed ad officiū, & industriam, & animi cōten-
 tionem: sed ad decus & honestatem, quæ labore &
 studio cōparatur, nati, suscepti, ab ipsaq; natura im-
 buti & instituti sumus. Quo fit, vt cū nemo benè
 à natura informatus, otiiū & securitatē, honestis la-
 borib⁹ anteponat: tū illi, qui maiore animo sunt,
 otiiū mortis instar esse putēt, eaq; ratione imperare
cupiant: vt virtutis & industriæ suæ fructum per-
cipiant,

+
studii
sint+
otium

cipient, & ita gloria immortalis circumfluant. Sed
 multi non intelligunt, quid sit illud ad quod eos
 natura vocet, dum Regni cupiditatem inserit. Rex
 enim ille demum habendus est, qui longe, multumque
 reliquis hominibus honestatis opibus, & ornamentis
 antecellit. Nam tunc omnis splendor honestatis
 elucet in nobis, cum mens, quae est potissima pars
 animi nostri, principatum obtinet: & Regnum sibi
 à natura datum sapienter administrat. quod facit,
 cum pro iure suo temeritatem coercet, & libidine
 vinculis astringit, & omnes affectiones temperat,
 & moderetur, sibique obediens esse compellit. Itaque
 qui honestatem expetit, Regnum expetit, duceque
 natura in studium Regiae maiestatis, & amplitudi-
 nis incitatur. Regia namque maiestas, ab honestate se-
 iungi non potest: idcirco bruta animantia eò quod
 decus, & honestatem intueri nequeant, hominibus
 naturali iure subiecta sunt: & inter homines is est
 natura ad reliquos imperio continendos aptissi-
 mus, qui multum virtutis opibus excellit. Ergo
 qui Regnare pulcherrimum arbitratur, tacite iu-
 dicat, nihil esse cum virtutis, & honestatis excellen-
 tia comparandum. Postremo, cum homines ad di-
 uinam naturam expressi & apti sint, & idcirco sta-
 tus diuini cupiditate flagrent; status autem diuini
 praestantia in imperio, quo naturam vniuersam con-
 tinet, maxime cernatur: mirum non est, esse quos-
 dam

*Bon Rex**honestatem*

dam homines, qui ad imperij cupiditatem, morte etiam proposita rapiantur. Ergo cum natura laudis & dignitatis appetentes simus: & cum dignitatis excellentiam, omnibus rebus expetendis, anteponendam esse iudicemus: & cum natura, studio & cupiditate diuinitatis incendamur: & omnis laus & diuinæ naturæ præcellentia, in legitimo imperio constituta videatur: mirandum non est, fuisse multos mortales tanto Regnandi studio cōcitatos, ut multis se periculis exponerent, nullumq; supplicium formidarent; dum id, quod maximè clarum & expetendum iudicabant, assequerentur. cum verò non ratione & disciplina, sed impetu cæco naturæ, in Regni studium incumberent: eueniebat necessario, ut cursus errore decepti, nunquam ad eum portum quem petebant appellerent: sed multis tēpestatibus agitati, pro dignitate ignominiam subirent, & perniciem non sibi tantum; sed omnibus vectoribus eorum gubernationi commissis, stultitia sua molirētur. Unde perspicitur, nihil esse Principe furioso & amēte funestius. Homines quidem, qui principem locum obtinere contendunt, præclara quidem cupiunt: sed errore mentis ab eo fine quo intendunt auerſi, patrias suas euertunt, omniumq; malorum auctores & architecti sunt. non enim vident Regnandi scientiam, non tantum in imperando; sed etiam in obediendo consistere.

*Scientia
regnandi*

Est enim obedientia qua rationi & imperio legitimo obtemperatur, moderationis, & ordinis, & obseruantia disciplina: quàm qui non tenet, regnum rationis amittit, & fit libidinis effrænatae m̄cipiũ.

+ Vbi verò animus fuerit oppressus libidinis impurissimæ dominatu: luce continuò priuatur, & tetra caligine circũfunditur. qui autem modum nõ seruat, qua tãdem ratione Remp. vniuersam moderabitur? & qui est libidinũ seruus, quomodo suorum libertatem tueri poterit? & qui m̄tis cæcitate laborat, quomodo mala Reip. impendẽtia præcauebit?

Reliquum igitur est, vt quo maior illius potentia fuerit, eò maiores ruinas edat. Vnde concluditur, cùm omnibus sapiẽtia necessaria sit, tum vel maximè Reges illius moderatione contineri.

Rex enim ~~temerarius~~ & insanus, non Rex, sed Tyrannus exiimandus est: & idcirco nulla ratione potest à Rep. pestem depellere, cùm sit ipse dira quædam pestis, patriam lue atque tabe conficiens.

+ Quantum verò inter Regem atque Tyrannum interfit, satis exploratum est. Rex enim diuinæ menti paret, rectam rationem sequitur, iuris æquabilitatem colit, fraudem & malitiam coërcet, modum & ordinem in omni officio cõseruat, Remp. vniuersam excellentibus meritis obstringit, nullum periculum adire pro salute patriæ recusat, ad gloriæ sempiternæ decus aspirat, & mortem de-

nique

nique contemnit, vt immortalitatem consequatur.
Contra verò Tyrannus Dei numen spernit, ratio-
 nis imperium repudiat, libidini & impunitati ser-
 uit, iura diuina & humana violat, dolis & fraudi-
 bus innitur, veram dignitatem abiicit, & falsam
 imaginem decoris & dignitatis amplexatur: & tūc
 se viri fortis officio egregiè functum putat, cū
 populum sibi commissum formidine perterret, &
 ex illius bonis prædatur, vt per vim & fraudē for-
 tunas suas amplificet. Ergo cū Rex diuino præ-
 sidio cinctus sit, & verissimæ honestatis laudibus
 abundet, & hominum ad se voluntates vehemen-
 ter alliciat: consequens est, vt sit in administrando
 regno sapiens, in repellendis hostibus acer, in con-
 stituenda Rep. moderatus, in iuris æquabilitate
 tuenda cōstans, in rerum successibus & euentis fe-
 lix, nec ipse solū beatus sit, sed patriam vnuer-
 sam felicem reddat, omnibusq; bonis affluentem.
Tyrannus autem contrà, cū sit ope diuina or-
 batus, & turpitudinum maculis inustus, & homi-
 nibus propter malitiā & fraudem inuisus, & om-
 nium mortalium fide & benevolentia destitu-
 tus: & ea de causa omnia quæ gerit partim rabide
 atque furenter, partim timide atque diffidenter
 administret: eueniat necesse est, vt non solū ipse
 corruat, sed etiam omnes qui sese ad illius ductum
 & imperium adiungunt, in calamitatem conijciat.

Tyrannus Rex

Conus Rex

Tyrannus

DE REG. INSTITVT. ET

Unde perspicitur, illa mala oīa quæ sumus ora-
 tione persecuti, non in illum cadere, qui vere Rex
 est: sed in eum, qui falsò Regis nomen vsurpat, &
 ita se in omni officio gerit, vt magis immanis Ty-
 ranni speciem referat; quàm legitimi Regis natu-
 ram, atq; mores imitetur. Hæc cùm mecum sæpè
 recogito, Lusitaniam beatam existimo, cùm Reges
 eos habuerit, quos nemo dubitare potest extitisse,
 hoc nomine tam sancto & augusto dignissimos.
 nec enim vel in religionis sanctimonia: vel in iusti-
 tiæ cultu: vel in decoris honestate: vel in virtutis
 Robore: vel in mansuetudinis lenitate, quidquam
 fuit ab illis prætermisum, quòd ad optimi atque
 fortissimi Regis officium pertineret. ita verò factū
 est, vt eorum nomen memoriæ sempiternæ conse-
 cratum sit ~~et~~ in cælo illis opibus, quæ sunt ijs
 Principibus, qui omnia vitæ consilia ad patriæ sa-
 lutē contulere, Dei beneficio cōstitutæ potiantur.
 De te autē quid homines augurentur, libet dicere.
 Fore namq; suspicantur, vt illos sanctissimos Prin-
 cipes, quorū stirpe procreatus es, multū virtute su-
 peres. vident enim multa signa, quibus admoniti
 credunt, te diuino cōsilio susceptū fuisse; vt oēs ter-
 ras, quæ tua ditione & imperio continētur, magnis
 iustitię opib⁹, & inuictæ virtutis ornāmētis afficias.
 cernūt præterea in te multos industrię stimulos, qui
 animum tuum torpere otio, & ignauia non sinant:
 cūm

Reges Lusitaniae

et ipsi

De Sub. No. ano Regis u. itante

obv

cùm verò singularis ingenij magnitudo, & animi excellētis altitudo, & regiæ virtutis indoles, & reliqua munera tibi diuinitus attributa, te de officio tuo commoneant: tùm maiorum tuorum exempla, eiusmodi sunt, quæ te facilè possint studio immortalitatis inflàmare. Accedit vt magis id liceat nobis de tua præstanti natura, & bonitate polliceri, quòd omnes vno ore còsentiunt, ortũ tuum, ad præcipuum atque singulare Dei beneficium referendum esse. eò namq; tempore natus es, in quò propter Regis Aui tui sanctissimi Principis orbitatem timebatur, ne Regni patrimonium, ad externum aliquem principem, cum totius Lusitaniæ quærimonia perueniret. Tu igitur ortu tuo patriæ, propter obitum patris tui (Principis omnibus carissimi) mœrore perditæ & afflictæ, ~~in~~ ^{maximè} solatium præbuiisti. tu tenebras quibus omnes erant oppleti, dièi tui natalis splendore dispulisti; tu spem salutis, libertatis, & dignitatis omnibus tuis attulisti. cùm verò matris tuæ Principis clarissimæ partus appropinquaret, nescio quò diuinæ mentis appulsu commoti sunt homines, vt ante ad omnes ædes excurrerent, vt Deo de te in lucem edito gratias agerent, quàm tu natus esses. cùm autem hominibus adhuc in rebus diuinis ritè peragendis intentis, repentè verus nuncius allatus esset, matrem
tuam

tuam, filium marem peperisse, tanta lætitia consecuta est: vt multi præ gaudio vim lacrymarum profunderent, & incredibiliter exultarent, teq; , nõ vt infantem feliciter exortum, faustis omnibus: sed vt Regem iam spectatum, lætis acclamationibus prosequerentur. Itaque omnes tunc diuinum beneficium agnouerunt, & spem magnam conceperunt: fore, vt cum ad maturam ætatem peruenires, maiorum tuorum virtutes, & egregia facta, ingenio, industria, pietate, & animi magnitudine, & contentione superares quæ opinio quotidie magis confirmatur ab ijs, qui signa pudoris & honestatis tuæ, cum altæ mētis significatione coniuncta perspiciunt. Accedit etiã Regia disciplina, & magistri probitas, & pædagogi sapientia, & reliquorum hominum ~~monitum~~, quibus vteris virtus, & integritas: quorum monitis & exēplis, credo te mirandum in modum, studio immortalis nominis incitari. His argumentis inductus quilibet homo, qui non fuerit mētis expers, poterit conijcere futurum, vt non sis illis Regibus annumerandus, quorum exitiales exitus extitere: sed illis potius, qui diuina virtute nixi, ad summam felicitatem peruenere. Hac equidem spe impulsus sum, vt opus magnum susceperem, quod tibi minimè iniucundum fore arbitror: cum enim tibi iam, in ista ætate propositum esse videam,

deam,

deam, vt in omni genere Regiæ, atq; propemodũ
 diuinæ virtutis excellas; & omnia consilia, studia,
 curæ & cogitationes tuæ, ad sempiternam gloriã
 conferendæ sint: quid tibi gratius esse poterit, eo-
 rum studio & voluntate, qui tibi in re tanta operã
 & studium nauare cupiunt? Venit igitur in mentẽ
 mihi mandare literis ea, quæ non multis ab hinc
 annis, cum hominibus amicissimis de Regis insti-
 tutione, officio, & dignitate, disputata sunt. Nam
 cùm me in Bethlehemiticum tẽplum, Regis Ema-
 nuelis omnis memoriæ facilè Principis proauitui
 sumptibus ædificatũ, rei diuinæ gratia cõtulissẽm:
 in hortos eiusdem tẽpli discessi, vt illorum amœ-
 nitate, animum à negotiorum contentione relaxa-
 rem: erat enim id anni tempus, quo propter odo-
 rum, qui è floribus afflabantur suauitatem, & pro-
 pter auium concentus, & aquarum deriuationes
 nihil amœnius esse poterat. Ibi verò incidi in Lau-
 rentium Petreium Tauoram, qui non ita pridem
 Roma venerat, & in Franciscum Salam Mene-
 sium, homines artibus illa nobilitate dignis, in pri-
 mis eruditos: qui quidẽ me satis amanter amplexi
 sunt, & ego item illos, vt mos est amicorum salu-
 tauit. Postquã verò assedimus, Frãciscus Portuga-
 lensis interuenit; homo qui claritatẽ generis mul-
 tis artium maximarũ disciplinis ornauit, quẽ post

mu-

narratio

+

hadria

+

mutuam salutationem in medium recepimus. Is igitur eò quòd multos iam dies in villa, sacris illis ædibus coniuncta commoratus esset, & in regiam se minimè contulisset, Menesium de tua valetudine, de lusibus, de studijs percòtatus est: ibi cùm Menesius ad omnia respondisset, quædam à te acutissimè dicta narrauit, quæ nobis non modò risum, sed etiam admirationem commouere. In eum deinde sermonè venimus, vt nihil ex illis signis, quæ paulò antè à me commemorata sunt, omissum fuerit: quæ tantam tui expectationem concitarunt, vt videatur illi respondere difficilimum. Tunc ego eiusmodi sermonem institui, qui materiam lōgiōris sermonis dedit, quàm forè ab initio suspicabar: quem velim Princeps amplissime, prò tua singulari humanitate attente audias; multa enim cognosces, de Rerump. vulneribus, de remedijs quibus vulnera curanda sunt, de malis, quæ prauam & corruptam Principum educationem consequuntur, de felicitate quæ recta Principum disciplina & institutione comparatur, de imperij prudenter, & fortiter, & feliciter administrandi ratione: de Regno ornando & amplificando, de gloria & nominis immortalitate parāda, & de præsidijs & ornamentis quibus summus ille Imperator & Dominus, qui naturā vniuersam regit, eos Re-

ges afficit, qui sese totos ad illius studium & imita-
 tionem cōtulere. Sic igitur sum exorsus. Sunt qui-
 dem ista, ea namq; signa antegressa & consecuta
 Sebastiani Regis ortum, vt omnes existimarent, il-
 lum esse nobis diuinitus oblatum, atque donatum,
 qui rem Lusitanam non conseruaret tantum: sed
 etiam auget, imperiumq; latissimè propagaret.
 Auget autem hanc spem nostram, & illius species;
 & animi alacritas; & acumen ingenij; & virtutis
 indoles; quæ si fuerit exculta disciplinis, dubium
 non est, quin sit ad summam laudem & gloriam
 peruentura. in qua tamen re, non mediocris dili-
 gentia adhibenda est. Si enim illius instituendi &
 monendi studium, fuerit aliqua ex parte remissum,
 isq; minimè ingenium ad artes præclaras adiunxe-
 rit; auresq; dare cœperit perditis & profligatis ado-
 lescentibus; & hominibus omni flagitio & scelere
 contaminatis; quò est clarior illius indoles, eò ma-
 ioribus vitijs inquinari poterit, & ita (quòd Chri-
 stus prohibeat) grauiora detrimenta rebus com-
 munibus importabit. Vt enim ager neglectus &
 incultus, quò fertilior est, eò magis spinis, & vepri-
 bus, & agrestium plantarum asperitate vastatur: ita
 cum animus minimè colitur liberali disciplina,
 quò clarior est illius indoles, eò pluribus & tetrio-
 ribus vitijs obruitur. quò enim vis animi præstan-
 tior est, eò in quamcumque partem impellitur, se-
 gerit

*principe
sum*

+

regas

com
describendo

gerit vehementius. sic autem fit, vt quemadmodū
cū virtutem colit, inter omnes, qui non tantū
ingenio & industria valent, excellit: ita cū se ad
nequitiam applicat, omnes improbos flagitio &
improbitate superat. In reliquis quidem homini-
bus, non ita multum interest, qualibus quisq; di-
sciplinā imbutus sit; sibi enim tantū & paucis
prēterea nocebit, qui malē fuerit institut'. At Rex,
quem omnes intuentur; ad cuius exēplum se fin-
gunt; cuius imperium sequuntur; si fuerit nequā
& improbus, totum Regnum exemplo nequitiae
corrumpet, omnesq; opes Reip. iniquitate & intē-
perantia sua dissipabit. Nihil igitur tantō studio
prouidendum est, quā vt Regis animus ita astri-
ctus disciplina teneatur, vt nunquam ad flagitium
& dedecus labi possit. ergo dum animus illius te-
ner est; dum regi potest; dum se docilem præbet;
cauedum est, ne quidquam audiat, quod sit officio
illius cōtrarium: operaq; danda, vt ludi etiam, qui-
bus ætas illius ducitur, ad regiam disciplinā confe-
rantur. Sapienter enim faciūt ij, qui cupiunt filios
suos aliquo artificio præcellere: cū eos ita à pri-
mis annis erudiunt, vt id ludibūdi conētur imitari,
quod artis illius pefectione cōtinetur. sic autē ijs,
qui pictores egregij futuri sūt, ludus in prima æta-
te laudabilis est, volucrē aut quadrupedē pingere:
similiter & fictorū filij, per ludū aliquid e cera fin-
gunt,

gunt, quod parentes laudant: & eadē ratione in reliquis artibus, eo ludo oblectādus est puer, qui nō multū ab eo artificio, cui pater illū præficere valdè cupit, abhorreat. facilè namq; cuius est, artis illius perfectionem assequi, quam puer per ludū assiduè est imitari conatus. Nam cū multū in quolibet artificio valeat ingeniū, tūm assiduus vsus atq; disciplina tātā vim habet: vt nihil omnino sit tātis difficultatibus obstrusum, quod nō is, qui ad eam artem natus, & aptus est, facillimè studio atq; meditatione cōsequatur. Si igitur in artibus Principe parum dignis, tantū momentū habet illa puerilis institutio, atq; meditatio, vt absq; ea sit viris difficilimū, in aliqua cōmodè versari, quid tādē est de illa omniū maxima, atq; præstātissima iudicandū? quid enim maius est, q̄ cōtinere imperio populos: de uincere multitudinē disciplina: coërcere flagitiorū licentiam: excitare virtutis studia: & eum denique statū Reip. collocare, qui præsijs firmus sit, & opibus multis abundet? Omnibus igitur quibus est hoc onus impositum, vt Regum filios erudiāt, in eo vigilandū & laborandū est, vt illi nō modò cū magistris operā dant; sed etiā cū ludūt de officio suo cōmonefiāt, iisque ludis maximè teneātur, qui eos paulatim studio laudis atq; Regiæ dignitatis incendāt. Vt enim ædes amplè nō possunt esse firmæ, nisi fundamenta earū alta, atq; firma iaciantur: ita neq;

impudēdo

Rex magnus esse poterit, qui nō fuerit admodum diligenter, regia disciplina ab incunabulis institutus. Verūm id quidem est (inquit) Portugalenſis. Sed velim ſcire quænam disciplina Regi futuro cōueniat, aut quibus artibus animum Sebastiani colendum exiſtumes. id quidem, inquam, intelligi poterit, ſi viderimus quid ſit omnib⁹ Regibus, qui ſunt hoc nomine digni propoſitum: & quibus in rebus eorum officium verſetur. hoc enim conſtituto, haud difficilè erit animaduertere, quomodo Rex alendus & nutriendus ſit; & quo diſciplinæ genere ad Regiæ dignitatis, & decoris amplitudinem perducendus. Vt autem id breuiſſimè dicam, Rex eſt perpetuus Reip. rector atque moderator, vniuerſum populum iuris æquabilitate deuinciēs, virtutiſq; præſidio cōſeruās. Regere autē eſt in rectū finē dirigere. Rector igitur & moderator populi id agit atq; molitur; vt populū in finē, in quē oēs intueri debēt, modo, & ordine, atque diſciplina perducatur. Eſt autem finis, florens & beatus Reip. ſtatus. Beatus verò Reip. ſtatus, malorum omnium depulſione, & bonorum complexione perficitur. mala autem non ea ſolum numeranda ſunt, quæ homines vulgò pertimeſcunt nempe morbus, inopia, ſeruitus, dolor, calamitas, ignominia, & reliqua generis eiufdem: ſed multò etiam magis flagitium, ſcelus, ignauia, eſſrænata libidines, & reliquæ animorum

qd e' Rex

qd finis

mala

morū labes, quæ vitam miserā & ærumnosam effi-
 ciunt. similiter etiam bona, nō tam in abundantia
 pecuniæ, aut in valetudinis firmitate, & integri-
 tate, & in rebus eiusmodi, quæ vel in corpore sitæ
 sunt, vel ad corporis cultū & oblectationē confe-
 runtur: quàm in animi decore atq; dignitate, & in
 virtutis cōstantia, & grauitate cōsistunt. Regis igitur
 officiū est, nō solum cōmodis patriæ atq; salutē
 consulere, & hostiū impetū a finibus regni, magna
 belli cōtentione reprimere: sed multò etiam magis
 refecare libidines; coërcere petulantia; iniquitatis
 & iniuriæ fibras euellere; vniuersamq; Remp. ho-
 nestatis ornamentis afficere; virtutumq; omniū præ-
 sidijs firmare. aliter enim neque Resp. beata esse,
 neq; Rex officio suo satisfacere vllō modo poterit.
 Hoc fundamento posito, non erit difficile conside-
 rare, quàm multis difficultatibus impnetū sit Re-
 gis officiū, & munus, si enim cuihabet homini benè
 a natura informato, & ingenuis disciplinis erudito,
 nō facilè negotiū est, cupiditatē ratione cōprimere,
 virtutisq; præsidia & ornamenta cōparare: quantum
 tandē munus erit illius, cui hoc cōmissum est, vt nō
 se tātūm, ab omni cupiditate flagitiosa cōtineat, &
 virtutis amplitudine inter oēs excellat: sed vt omnē
 Rēp. ab omni turpitudinis cōtagione tutā, & inco-
 lumē præstet, & oibus virtutibus honestā efficiat?
 summa igitur sapientia; summa prudētia; summa

bona qd

Regis officii

totius animi alacritate; & vigilantia, inuictōq; vir-
 tutis, & cōstatiæ robore opus est; ad tantū munus
 feliciter obeundū. Sic igitur de pueri Regis institu-
 tione cogitate, quasi de illo, in cuius cōsilio, virtu-
 te, diligētia, probitate, postquā is ad maturā æta-
 tem peruenerit; omnis Reip. vita, salus, & dignitas,
 omnisq; beati status ratio collocanda sit: vt intelli-
 gatis qualibus opinionibus, sit iam à primis annis
 imbuendus; & qualibus deinde moribus, atq; disci-
 plinis instituendus: vt possit tantū onus subire atq;
 sustinere. Neq; solū animi, sed corporis etiā ratio
 habenda est. corpus enim imbecillū, animi virtutē
 plerumq; debilitat, & à rebus acriter, & animosè ge-
 rendis abducit. vtrūq; igitur curandū est, vt & cor-
 pus sit valetudine firmū, & animus rectè moribus
 & vita cōstitutus. sanitatē atq; vires efficit in corpo-
 re victus moderatio, & exercitatio, virtutes autē exci-
 tat in aīo, philosophiæ studiū; qua nihil vtilius ad
 Reges erudiendos & cohonestandos cogitari facile
 potest. Est igitur cursu, palestra, telorū iaculatione,
 & ludicra inter æquales armorū cōtentione dilige-
 ter exercendus: vt nō modò corpus illius robustum
 fiat, verū etiā animus alacrior & ad res strenue ge-
 rendas prōptior euadat. Vt enim corpus infirmum,
 animi industriā frāgit: ita benè valens atq; robustū,
 animū reddit alacrē, & in omni rerū discrimine cō-
 fidētem. Ingeniū verò est literis admodū diligen-

ter excolendum, artiumq; maximarum disciplinis
 acuendū: vt scientiā regio muneri maximè neces-
 sariam, eo studio cōsequatur. hæc enim studia pu-
 dorem, & modestiā ingenerant: animū cupiditate
 dignitatis incendūt: & ad Remp. salutaribus insti-
 tutis temperandā erudiunt. Illud tamen in primis
 summo studio prouidendū est omnibus, qui Regis
 instituendi curā suscipiunt: vt animū illius à primis
 statim annis, summo studio religionis imbuāt: sine
 qua nullum studium veræ dignitatis extare potest.
 Omnes enim virtutes à Deo manāt, illiusq; bene-
 ficio & numine cōtinentur. numē autem illius, est
 pietate atq; religione placandū. Itaq; tribus his stu-
 dijs, quantū puerilis ætas ferre potest, Regem Seba-
 stianū institui cupio, nēpe palæstra, & literis, & reli-
 gionē. si enim corp' exercitatione firmauerit; & ani-
 mū artib' præclaris excoluerit; omniaq; vitæ cōsilia
 ad religionē direxerit; augurari poterimus fore tā-
 dē, vt hostes illi' cōgressū in armis exhorreāt: ciues
 autē illū miro amore diligāt: Deus verò (quod oīm
 honorū caput est) eū præsidio suo fulciat, atq; præfeti
 numine tueatur. Hęc quidē ego, nō eo aīo p̄strinxi, *tu*
 vt lōgioris sermonis materiā præberē: imò si suspica-
 tus fuissē id fore q̄ euenit, fortassē tacuissē; neque
 tanto eū periculo, sapiētiae famā mihi colligendam
 existimassem. Nam primū quidē Taora ridens,
 me amice monuit, vt inuidiam vitarem. se namq;

vereri, si sermo hic meus in vulgus emanaret, ne in
 me impetus omniū fieret. Philosophiam namq; ab
 omnibus existimari, nobilitate prorsus indignā, &
 ne illius cōtagio Regibus aliqua ex parte noceret,
 in vltimas terras ablegādā. De corporis quidē exer-
 citatione, atq; de religionis studio, se mihi libenter
 assentiri; Regē sine illis, non posse in officio suo sa-
 tis cōmodē versari. nec enim, inquit, animus acer,
 atq; vehemēs esse potest, corpori molli, & effoemi-
 nato deuinctus: neq; sine ope diuina quisquā tantū
 pondus, vlla ratione sustinebit. Quòd verò ad Phi-
 losophiā attinet valde metuo, ne in te multi satis
 petulanter inuehātur; q; velis hoc studio Principis
 animu a virtute & industria, ad languorē atq; desi-
 diam auocare. Exponā igitur tibi, nō meam quidē
 sententiā; ea namq; fortassē à tua nō valde discre-
 pat: sed multorū opinionē, qui non philosophiam
 modò; sed ita omnes literas oderūt, vt eas ab omni
 Rep. præcipuè verò ab aula Regia, & malū auspi-
 cium detestētur. nō mediocrē enim ab illis pestem,
 atq; perniciem Regibus cōparari censent. Dicā igi-
 tur quæ multi dictitāt, & quæ cōtrā Philosophiam
 ab acutioribus etiā disputari possunt: vt cū ea in-
 firmaueris atq; sustuleris, armis tandem instructus
 tuis, queā illis resistere, qui magno quodā odio &
 impetu in Philosophiā, & in oēs præclaras artes in-
 uadunt. Primū quidē igitur hoc negare nō possu-
 mus,

Tit. Livi
 in sermone
 Hannib.

De auer-
 hada mō
 un had in-
 metes.

mus, eos homines, qui sapientiæ student, lucem fugere: celebritatē vitare: otium modis omnibus amplexari: & sic tandē torpore desidiosaq; læguescere, vt neq; prōpti, nec experiētes esse queāt: sed sint semper ad omnia negotia siue publica, siue domestica prorsus inutiles. Otiū enim illos corrūpit. Vt enim ferrū vsu & exercitatione splendet; diuturno autē situ squalet, & rubigine paulatim exeditur atq; cōficitur: similiter humana mēs officijs viro dignis acuitur; otio autē isto, quod homines Philosophiæ studiosi cōsectantur, hebescit, & quasi squalore obducto corrūpitur. pugnant enim hæc inter se, nec in vno homine simul habitare possunt, otiū videlicet atq; negotiū. Et otiū quidem animis neq; maximis, neq; maximarū rerum cupidis, videtur accommodatum: negotiū verò animum acrem & vigilantem, & studio dignitatis incensum requirit. Otiū deinde homines etiā natura industrios, & vehementes indies mollit, & inertes atq; desidiosos efficit: negotium verò hominē natura desidiosum de somno suscitatur, & ad res strenuè gerendas impellit. Cū Rex igitur ad tanta negotia, singulis diebus transigēda, & ad tā multa pericula, quæ semper impendent ppullanda natus sit; quid minus cōuenit, q̄ pati mentē illius otio eneruari? at Philosophia sine summo otio cōstare nō potest: reliquū igitur est, vt ea à Regibus attingi nō debeat. An nō satis nos ad-

*obduco
Cobris*

*conuertitur co.
otioeneruari*

monet, quorūdam philosophorum stupor & igna-
 uia, quanta vitæ pestis futura sit, si studiū hoc ani-
 mum Regis occupauerit? quoties enim domo pedē
 efferunt, ita propter insolentiā hominū atq; lucis
 ingrediuntur: vt ne vestigiū quidem firmē ponere,
 aut quò tendunt satis explorare queant. cū autē
 in multitudinē incidunt, adeò titubant, & hæsītāt,
 & notos perinde atq; ignotos prætereūt: vt satis ap-
 pareat, eos neq; mores hominū; neq; vitæ consue-
 tudinem; neq; vr̄bis in qua sunt nati & educati re-
 giones; neq; postremò viam quę fert in forū nosse.
 neq; facilè est, aliam causam huius stuporis assigna-
 re, nisi literas, in quas se penitus abdiderunt. quo
 enim magis sese ad illas applicāt, eò magis ab omni
 humanitatis sensu deserūtur. Thales, aut quis alius
 (non enim rectè memini, neq; sanè multum refert
 scire, quod in nomē fuerit) is igitur cū inambulās
 celū suspiceret, in puteū incidit; tū seruula ridēs,
 ait, egregiū hominis sapientis acumē, dū celi plagas
 intueri conatur; puteū ob oculos positū nō videt?
lepidè atq; festiuè dictum, & quod in oēs homines,
 istis artibus deditos egregiè quadrat. dū enim sū-
 mo studio res, ab humana cognitione remotissi-
 mas p̄uestigant; nec ea quidē, quę versantur in cō-
 muni vitā cernūt, neq; pericula quę sunt intēta reb̄
 suis aspiciunt. Quid igitur absurdius, q̄ cū nobis
 opus sit Rege acutissimo, acerrimisq; sensibus in-

*et sic dicitur**philosophi
quidam**quæ dicitur*

strictissimo; Regē artibus illis institui, quę sensus
 oēs eripiunt? cuius quidē rei nullū testimoniū gra-
 uius esse potest, eo, quòd à philosophis ipsis perhi-
 betur. Exponā enim vobis, quod ab hōibus philo-
 sophiæ deditis accepi. dicūt igitur hominis philo-
 sophi vitā esse, vitæ cōmuni valdè cōtrariā. nec enī
 (vt aiunt) voluptates exquirunt; neq; dolores exti-
 mescit; nec honores ambit; neq; gloriā desiderat;
 nec odio, aut amore, aut alio deniq; eiusmodi sensu
 cōmouetur. In eo enim statuūt esse positū hominis
 sapientis officiū: vt animū quoad fieri poterit, à cor-
 poris cōiunctione diuellat; humanosq; sensus re-
 pudiet, vt ita tandem libere, & solute res cœlestes
 atq; diuinas inspiciat. quādiu enim animus est ni-
 mis alligatus corpori, negant fas esse verū cernere:
 sed rerum tātūm vmbra, & inanes imagines cōse-
 ctari. cū igitur sensus aspernētur, & eos qui sen-
 sus cōsulunt, arbitrentur in summa veritatis igno-
 ratione versari: omnis eorum sententia illi iudicio,
 quod oritur à sensibus aduersatur. inde fit, vt quē-
 admodū nec opes; nec honores; neq; vitę cultum;
 neq; bonā valetudinē; nec vllā deniq; voluptatē in
 veris bonis numerāt: ita neq; inopiā; nec obscurita-
 tem; nec aduersam valetudinē; neq; dolorē in malis.
 Hoc igitur ex eorū decretis efficitur, opus esse illi,
 qui sapientiæ studet: vt omnibus sensibus orbetur,
 vt sic tandē ad sapientiā, sine cūctatione perueniat:

sequi-

sic autē fiet, vt qui valde sensu cōmuni caret, valde
 sapiens sit: & cuius vita p̄ximē ad cōditionē mortis
 accedit, is demū beatæ vitæ compos existat. Sit igitur
 ita sanē; demus hoc illis, esse stupore isto, ad sa-
 piētiā præclarē munitā viā, & eum qui nullā dulce-
 dinem vitę sit expertus, vita beata frui. qualis tan-
 dē erit ista sapiētia? aut quòd adiumentū rebus cō-
 munibus importabit? num in scelus seuerē vindica-
 bit, qui nescit irasci? num hominis afflictī miseriā
 subleuabit, qui misericordia flecti nequit? nū ho-
 stis ferociā armis atq; virtute comprimet, qui belli
 pericula pro nihilo habenda putat? quid enim illū
 excitabit, vt bellū animo acri, & vehemēti suscipiat?
 num laudis atq; dignitatis studiū? At in eo valdē se
 iactat, quòd popularem famā, & nominis celebra-
 tem despiciat. an ne opibus spoliatur acerrimē de-
 certabit? at omnes opes in animi grauitate, & cō-
 stantia sitas esse decernit: & eandē cōstantiā tūm vel
 maximē se retēturū cōfidit, cū fuerit omnibus for-
 tunis exspoliatus. Nō, inquit, sua causa laborabit,
 sed vt ab illis, qui in illius tutela sunt pestē auertat.
 Quā pestē narras? eā ne, quā ille ne tātulū quidē
 curandā arbitratur; nepe inopiā, dedecus, & serui-
 tutē, & patrię totius interitū? Restat igitur vt sapiēs
 ille, quāuis oēs cœli regiones mēte definiat: & fide-
 rum oīm cursus cognitione cōprehendat: omnesq;
 naturæ oblcūritates perscrutetur & inspiciat: nulla
 tamen

tamen ratione possit, lucem aliquam ciuibus suis
afferre. tātum verò ab est, vt Philosophia Regibus
vtilitatem afferat; vt potius videatur omnes regni
opes euersura, si Reges sese ad studium illius adiū-
xerint. nec enim solum inutilis est, sed nescio quo-
modo illius studiosos irretitos detinet, ne queant
vlla ratione, rei suæ familiari consulere. vt enim
quisq; maximè proficit in literis, & in Philosophiæ
disciplinis; ita difficillimè ab earum studio, & cō-
mētatione diuellitur. Sic igitur euenire necesse est,
si Reip. Princeps se literis, & isti eruditioni dedi-
derit: vt vel exiguum fructum ex illis ferat, vel ma-
gnum detrimentum ciuibus suis inferat. si enim
parum temporis in illis posuerit, nō magnum sanè
fructum ex illis colliget: si verò multum temporis
in eo studio consumpserit, Remp. curare non po-
erit. sic enim erit affixus libris, vt nec ~~hominum~~
querimonias quotidianas exaudiat: neq; pōtentiū
iniurijs obsistat: neque supplicibus opem ferat vl-
lam: neq; legum sanctiones obseruare cogat: neq;
iuuentutem in armis contineat: neq; hostium fero-
citatē acri belli contentione retundat: neque de-
niq; munus vllum boni Regis & Principis admi-
nistret. Nam cū omnes mortales officia vitæ,
magna ex parte voluptate metiantur, & in ea quis-
que studia maximè propensus sit, ex quibus maxi-
mam voluptatem capit: tū id in Regibus multò
magis

magis apparet. nec enim quidquam mediocriter appetunt, & quidquid volunt, valdè volunt. Si igitur literis oblectari cœperint, quis eos ab illarum studijs abducet? quocirca statim a principio cauendum est, ne capiatur ea voluptate, quæ illos abstrahat à cupiditate alterius voluptatis, quæ maximè Regem decet. Quæ nam tandem ea est? inquis, ea videlicet, quæ ex laude, & celebritate, & fama percipitur. quod si ex literis etiam dignitatem petendam existimauerint, periculum est, ne in illis ita defigat animū, vt alio traduci nō possint. fieri enim nequit, vt mens humana, multis simul muneribus intenta sit. cū enim vis illius sit exiguis terminis definita, fieri necesse est, vt quo se vehementius ad studium vnius applicat, eò magis de studio alterius remittat. Si igitur Rex animum ad studia literarū ~~noctenter~~, & studiosè contulerit: valdè metuendum est, ne legnis ad imperandū sit, & Remp. valdè negligenter administret. Hoc quidē in primis optandum est, ne Rex alia voluptate teneatur, nisi ea tantū; quæ tota est in fructu nominis immortalis, & verissimæ gloriæ constituta. quòd si aliquando (vt est hominum natura ad remissionem animi, & corporis suauitatem procliuis) alijs sese voluptatibus dediderit, videte quantum periculum ex literarum studio, Regibus impendere putent homines: tolerabilius arbitrantur multi, vt in adole-

scentia

Peceber por
sido

scientia Rex eas voluptates appetat, quæ facietate
 abijciuntur; & rationis iudicio contemnuntur;
 & gloriæ studio repelluntur; quàm eas à quibus
 propter nescio quem splendorem, & honestum
 oblectamentum, sit abduci & auerti difficilimum.
 Itaq; facilius ferendum existimant, Principem in
 ea ætate, quæ est naturæ blandimentis obnoxia, li-
 bidinis vsitata labe contaminari, quàm literis dili-
 genter incumbere: illud enim flagitiosæ volupta-
 tis dedecus, & admissæ turpitudinis offensio, facile
 potest claram indolem, ad odiũ turpitudinis ipsius
 adducere, & ad honestatem & officiũ reuocare: at
 voluptas, quæ percipitur ex disciplinis, neq; fasti-
 dio affinis est, nec ætate cõtēnitur, neq; gloriæ stu-
 dio repudiatur: imò specie quadã gloriæ quã osten-
 tat, homines magno ingenio præditos ~~sempiternis~~
 sibi viculis astringit. euenit igitur vt qui his studijs
 oblectatur, nihil aliud agat, nihil velit, nihil amet,
 nihil cupiat; eoq; tantũ cogitationes suas cõferat,
 vt sũmũ gradũ eruditionis obtineat. hões igitur fu-
 giet: domi se q̃si carcere & tenebris inclusũ cõtine-
 bit: oẽm ætatẽ in otio cõsumet: & læguore desidiaq;
 paulatĩ intabescet. Si igitur Rex í studia istarũ disci-
 plinarũ incubuerit, habebit tũc misera Resp. Prin-
 cipẽ philosophũ, hoc est, hominẽ torpore læguidũ;
 otio fractũ & debilitatum; fori atq; lucis insolentem;
 & quasi quodã veterno vehemẽter oppressũ.

Corruptio
 +

id est in otio
 & in
 greua huiusmodi
 & in otio
 & in otio
 & in otio

DE REG. INSTITVT. ET

+ Ut autem in patris familias negligentis, atque dis-
 soluti domo, cernimus alios seruos ludere, alios
 ebrios iacere, alios tumultum commouere, & inter
 se rixari, & interim omnem rem familiarem dissi-
 pari & auerti, & in nequitia consumi: sic in toto
 Regno simulatque Rex otium fuerit amplexus,
 necesse continuo erit alios in omni libidine impu-
 ne volutari; alios turbas atque dissidia concitare;
 innocetium fortunas diripi; opes regias paulatim
 consumi atque funditus exhauriri. otij enim co-
 mites sunt, languor, inertia, lentitudo, timiditas,
ignauia: quæ vitia si in animo Regis infederint,
 nihil aliud restat; quàm vt occupet animos omniũ,
 summa rerum desperatio, & appropinquet com-
 munis salutis exitium. Cernitis iam animo quan-
~~quam~~ & quàm dira calamitas vniuersæ Reip.
 ex nimio otio rectoris impendeat? at istius sapien-
 tiæ studium, sine summo otio constare non potest.
 accedet etiam ille stupor, aut immanitas, cuius fe-
 cimur ante mentionem. studia enim ista plerumq;
 sensibus hominem spoliant, & cogitationem à ma-
 gnitudine cladis abducunt. Memoriae proditum
 est, cum M. Marcellus caperet Syracusas, vnũ fuis-
 se ciuem Archimedes nomine summum mathe-
 maticum, quem nec horrissonus armorum strepi-
tus: nec acrium militum furor: neque fœda suorum
 ciuium cædes: neq; mulierum plangor & eiulatus:

nec

Sempiternum
 Cæsar
 Indis pando

faza
 horribus
 faza
 temo
 prequica

Tur qda S mo

Omnia sunt
 in as armas

nec omnium clamores in cœlum sublatis, potuerint ad aliquem sensum publicę calamitatis & exitij perducere. adeò namq; erat formis, quas fortè tūc radio in terra describebat intētus; vt priusquā ciuitatem captam esse sentiret, fuerit à milite, qui in illum inciderat interfectus. Hinc satis apparet, quātam vim habeant istę disciplinę ad sensus opprimendos, & mentem stupore defigendam. Fingamus igitur animo Regem, qui non solum mathematicus sit, vt Archimedes: verùm etiā physicus, & si placet etiam theologus. si aliquis ergo Rex esset his omnibus studijs addictus, quis non videt, quanta ex ea tam multiplici doctrina Reip. calamitas immineret? quamuis enim Resp. rueret, id certè neq; sentiret; neque animaduerneret; nec ad se pertinere putaret: nec enim esset quidquam, quòd illum à tantarum rerum suauissimā ~~consideratione~~ remouere posset. Si igitur vt salui simus, opus est nobis summa Regis industria, celeritate, vigilantia, sensibus acutissimis, & in omnes regni partes intētis: quomodò non erit indignum, & absurdum Regem illis artibus infici, quę desidia in generant, & sensibus omnino priuant? Deinde non venit vobis in mentem, quāta futura sit, si hoc vsu aliquando venerit, vitę communis offensio? sunt enim omnes, qui reliquos homines antecedunt sapientia, vulgo suspecti, & inuisi existimant:

enim pleriq; sese ab ijs, qui sapientiæ opinione præ-
 cellunt irrideri: simplicitatemq; suam, illorum ca-
 uillationibus nimis obiectam esse, molestissimè fe-
 runt. neq; audent cum illis contrahere, nempe à
 quibus insidias sibi fieri suspicantur. Regis autem
 statum esse oportet, suorum fide, & beneuolentiâ,
 non absurdæ, & inuisæ eruditionis ostentatione mu-
 nitum. Ut enim linguæ communio, vitæ cõsentio,
 morum similitudo coniungit animos: ita sermonis
 ignoti sonus, dispar vitæ cultus, moresq; dissimiles,
 omnem coniunctionem animorum dirimunt. quare
 fieri non potest, vt sit eis, qui sibi sapientiam arro-
 gant, aliqua cum reliquis hominibus fidelis, atque
 firma conuentio. illi namq; sapientes genere ora-
 tionis vtuntur, acuto illo quidem, nobis tamen in-
 cognito, ad animosq; nostros minimè permanãte:
~~nos vero~~ vulgare, & vsitatũ genus orationis sequi-
 mur, & receptis opinionibus accõmodatũ. Deinde
 illorum sententia à communi hominum more, &
 consuetudine vehementer abhorret: nos contra ab
 illis vt stulti, & insani contemnimur, & perpetuo
 disputationum conuitio laceramur. illi vt pluri-
 mum vitam horridam, & incultam agunt, & cum
 illorum supercilio mirificè congruentem: nos au-
 tem splendidæ vitæ cultu, & elegantiâ delectamur.
 Cũ igitur communis hominum vita, cum illo-
 rum vita pugnet, & lingua linguæ dissimilis sit,

& opiniones opinionibus aduersentur: efficitur
 planè nullam posse nos cum illis, firmam societa-
 tem inire, & stabilem amoris consensionem con-
 seruare. nos enim (vt nihil aliud dicam) homi-
 nes sumus: illi iampridem, homines esse desierunt.
 idcirco fit, vt nec illos aliquis nostrorum malorum
 sensus attingat: neque nos valdè illorum sapien-
 tiam amemus. Cum igitur ista sapiètia magis mul-
 titudinè offendat, quàm voluntates alliciat; om-
 neq; Regis studium, in suorum beneuolentia con-
 cilianda ponendum sit: quid minus conuenit,
 quàm Reges illius sapiètiæ disciplinis institui,
 quibus à se, suorum voluntates abalienent, & su-
 spiciosas atque parum fideles efficiant? quid enim
 quæso populos in imperio alienigenæ Regis of-
 fendit? Quoties enim accidit, vt in aliqua regio-
 ne; vel hæreditario iure; vel matrimonio; vel qua-
 uis alia ratione, Princeps aliquis ex exteris gen-
 tibus ad regnādū vocetur; id populi sibi pernicio-
 sum fore suspiciatur: quid igitur eos in eā opinionè
 adducit, vt existimēt secū pessimè agi (quāuis id nō
 semper eueniat) cū externi Principis imperium
 subire cōpelluntur? Dissimilis cultus, dissona vox,
 inusitata orationis stridor, horrorē quēdā imperitis
 incutiēs. sic enim natura fert, vt quilibet nō modò
 vsitato patriæ cultu & vestitu: sed etiam nativo ser-
 mone, aut saltē sibi cōperto & cognito delectetur,

externo autem, & aduentitio non mediocriter offendatur. nescio enim quomodo sonus ille sermonis nobis ignoti, iniucundus ad aures nostras accedit, & vocis illius genus vastū (vt videtur) & absolum, densi cuiusdam spiritus absurditate, sensum audiendi vulnerat. inde adeò fit, vt vix sit vlla natio, quantumuis agrestis & barbara, quæ non sibi tam in vestitu, quàm in oratione valde placeat, & reliquas nationes vt barbaras & incultas aspernetur. Quamuis igitur externus ille Princeps, sit in omni genere virtutis excellens, non facile poterit subditorum voluntates allicere; nisi corporis cultum & ornatum mutet, & orationem etiam gentis illius, in quam est imperiū assecutus assuescat imitari, ne semper alienus existimetur. si igitur tantum valet ad animos coniungendos, idem cultus, & eadem loquendi consuetudo; quid tandem similes mores & instituta perficient? & si tantum momenti est, in leuissimarum rerum dissimilitudine, ad animos alienandos; quid erit de rerum earum, quæ vitam omnem continet varietate, & dissimilitudine iudicandum? At philosophi non modò lingua loquuntur aliena, nemo enim eos intelligit, nisi qui est eadem disciplina penitus imbutus: neque solum alieno & obsoleto cultu vestiuntur; sed etiam sensu, sententia, moribus, institutis, totiussq; disciplinæ decretis, vitæ communi

repu.

repugnant: & longè aliter de iure & iniuria, de rebus honestis & turpibus, de bonis denique & malis existimant, quàm reliqui homines opinantur. nihilque verius esse statuunt, quàm id quod est longissimè à communi sensu disiunctum. Ergo si nihil est magis optandum Principi, quàm esse carum atque iucundum suis: & benevolentia vitæ similitudine continetur, & dispari viuendi ratione dissoluitur: & si constat nihil esse magis à populi totius moribus alienum, quàm philosophorum vultum, incessum, non modò disciplinam; nihil certè absurdus esse videtur, quàm tradi Regem philosophis erudiendum. Deinde quem fructum ex illis feret, quò tantum damnum compensare queat? aut enim nimiam (vt diximus) operam in philosophia ponet, aut eam leuiter attinget; si nimiam operam in ea consumpserit, quando Rempub. administrabit? quomodo enim poterit in illo exiguo tempore, quod ei à studio vacauerit, tantum munus mente, consilio, virtute, industria sustinere? fieri profectò non potest vt simul & studio sapientiæ vigilanter incubat; & muneri quod illi assignatum est, pro dignitate satisfaciat. Quòd si tanto philosophiæ studio tenetur, vt in illo sibi ætatem conterendam statuatur, negligat opes regni; reiiciat honestatem; discedat à dignitate; fateaturque se non tantum animi atque mentis habere,

vt intelligat omnem iucunditatem, & artium liberalium cognitionem, esse præ Regij decoris amplitudine contemnendam. si verò philosophiam leuiter attingere vult, minimum certè ex illa fructum percipiet. nec enim fuit vnquam qui mediocre gradum eruditionis esset, sine multo labore consecutus. quid ergo amentius, quàm Regem artibus illis imbui, quarum si valdè studiosus fuerit, sit ei Regis officium deserendum: si verò negligenter eas coluerit, minimam ex illis utilitatem percepturus sit? Sed dices, det operam his studijs saltem in adolescentia, postquàm verò ad Rempub. tractandam accesserit, ea si placet omitat: stultum & miserum, adolescentiæ florem in illis artibus conteri, quæ sunt statim obliuione prorsus obliterandæ. omnes enim istæ disciplinæ si non sunt assiduè cultæ; indefessoque studio retentæ; aut saltem ex interuallo reuocatæ, elabuntur & excidunt. Non ita est inquires, nec enim vnquam sic elabuntur, vt non aliqua reliquæ, ad vitam rectè constituendam valdè salutare, animis infixæ remaneant. Id quidem credibile non est, vt tenues istius eruditionis reliquæ, non tenuem, sed magnam utilitatem constituent. illud igitur doceri sanè velim, quæ tanta ex artibus illis utilitas comparari potest, vt illarum parvæ reliquæ Rempub. conseruent? nam si disciplina-

rum

rum istarum, leuiter impressum vestigium tantam vim habet, ad totius Regni statum saluari, atque firmo præsidio muniendum: necesse profectò est, vt earum principes sint opibus diuinis egregiè culti, summisq; virtutibus ornatissimi. illorum igitur opera facillimè poterunt omnes Respub. in quibus illi floruerint, rectissimè constitui; & omnibus præsidijs & ornamentis mirificè redundare. Cur igitur non omnes ab illis, vt nobis propitij sint, supplici prece contendimus? cur illorum opem, in rebus aduersis non imploramus? nam si tantum utilitatis allatura est, particula quædam istius sapientiæ ad Reges deriuata, vt sine illa salui esse nequeamus; quanta tandem erit ea utilitas, quàm ipsa doctorum hominum singularis, atque summa sapientia, Rebuspubl. importabit? præstans fanè, & eximia, multisque modis admiranda. Quid si nullam omnino opem Rebuspub. adtulere? quid si vsu compertum est, eos publico luctu minimè commoueri? quid si etiam interdum, ciuium suorum cladibus insultant? Tamen dicere licebit, istius etiam sapientiæ particula, Reipub. salutem contineri? Vt ista sint inquires, in virtute tamen, quam illi tradunt, omnis benè beateque viuendi ratio collocanda est. Agè, periculum virtutis istius faciamus. Virtutis enim est, opè afferre, pestè auertere, propulsare pericula, prodesse quamplurimis,

mis, aut saltem esse de communi omnium salute,
 & totius ciuitatis incolumitate sollicitam. at isti nec
 opem vllam afferunt; neque pericula depellunt;
 nec vllam Reip. curam pro sua virili parte susci-
 piunt; nec illius incōmoda ad se pertinere putant.
 Magnum tamen (inquis) est, habere semper ante
 oculos, exempla grauitatis & continentix, ad quo-
 rum imitationem mores effingas tuos. Quorsum?
 Vt similiter atque illi simus. Omnes Reip. intiles?
 nec vlla illius nos, in magno aliquo discrimine cu-
 ra sollicitet? nec enim vlla virtus homini politico
 imitanda est, nisi quæ ad publicam vtilitatem cō-
 ferri potest. Quid, quòd non semper philosophi
 ita benè morati sunt, vt illorum virtus etiam si nul-
 las vtilitates afferat, magnam nobis admirationem
 cōmouere debeat? nec enim semper illa tristis se-
 ueritas in vultu; illa frontis contractio; ille negle-
 ctus cultus; illa moderationis & continētix signa,
 verū loquuntur. multę namq; sunt in animis tene-
 bræ, multi recessus, quibus libidines inclusæ latēt,
 quę tandem erumpant foras necesse est, & in multò
 maius odium multitudinis incurrant: quòd scelera-
 tius est, in magnis flagitijs continentix laudem au-
 cupari, quàm in mediocribus vitijs simpliciter, &
 apertè suscepta flagitia confiteri. Nihil est enim
 magis odiosum & inuisum, aut magis Reip. perni-
 ciosum, quàm virtutis species as simulata. cūm ve-
 rò

rò constet, sapientes istos maxima ex parte virtuté
ementiri, & ambitione interim, & auaritia, & alijs
eiusmodi sceleribus implicari; quamuis aliqui ve-
rè & ex animo virtuti studeant, & sint in omni vita
moderati: non tanta tamen utilitas, ex bonorum
exemplo percipitur; quantum ex improborū fla-
gitio, & improbitate detrimentum. nam cum ma-
iorem plerumq; vim habeat improbitas ad perni-
ciem, quàm bonitas ad salutem: tùm illi qui vitia
virtutis simulatione contegunt, sunt innumerabi-
les; qui autem verè virtutem colūt, si cum eorum
qui simulant multitudine conferantur, sunt pau-
cissimi. Accedit quòd cum eruditi hominis occul-
tum, & intestinum scelus, sub virtutis ficta specie
latens manifestò deprehenditur; similiter vocan-
tur in suspicionem assimulatæ virtutis reliqui sa-
pientes, qui virtutis studio flagrant. sic autem fit,
vt ex bonorum exemplo, tenues admodum fructus
excipiantur; ex malorū autè improbitate, damna
quamplurima rebus communibus asserantur. Sed
non laboro quàm verè, aut fictè sese in studio vir-
tutis exercent. sint omnes per me honestatis &
continentiæ laude præstantes, dummodò id quòd
nobis vtile futurum est, nempe virtutis exemplum
publice constituent: quòd verò nocere potest, aut
saltem non est multum utilitatis allaturum; illam
videlicet admirandam naturæ peruestigationem,

homines à rebus gerendis auocantem, ab hominum cœtu remoueant. Non dico multis in locis religionem esse, disputationibus eorum violatam; generosæ mentis indolem repressam; virtutis neruos incissos; id tamen dico, vt nullum sceleris, aut libidinis vestigium, in illorum scriptis appareat; & multa, eaque præclara de virtutis amplitudine, & grauitate disputent; non tamen tantum vtilitatis importabunt, virtutem summis laudibus exaggerando; quãtum Rebusp. nocebunt, Principes ab administratione Reipub. ea disciplinæ suauitate deducendo. Præterea quod ad virtutem actinet, ea quæ docere possunt in promptu sunt omnibus; & quamuis non tam subtiliter & acute, non minus tamen commodè à parentibus, & pædagogis, & à viris prudentibus, qui cum Regibus assidui sunt facillimè tradi possunt. nec enim indigemus Rege, qui virtutem acute deffiniat; sed qui virtutis officio strenuè fungatur. Reliqua autem quæ docti homines inculcant, multum quidem obscuritatis, & admirationis habent, vtilitatis autem parum. Vt enim nihil sit in omni rerum natura, tantis inuolutum difficultatibus, quòd non penitus videant; quid poterit ex illa naturæ cognitione ad vsum Reipubl. transferri? num Princeps quidquam ex eorum disciplina percipiet, quo vel Rempub.

commodius gubernet, vel hostibus acrius in bello resistat? Non profecto. Parū ne inquis, hæc studia pulchra sunt? Sint fanè, si velis etiam pulcherrima, & iucundissima, dum modo constet ea, nullum adiumentum communibus rebus allatura. imò quo magis iucunda sunt, eò magis metuendum est, ne Princeps illorum iucunditate perfusus, sibi permisi muneris obliuiscatur. Quod si hæc vera sunt, quæ contra philosophos differuntur, eos censeo procul amandemus, ne sese in gratiam nostri Regis insinuent. alibi igitur ludum aperiant; alibi ingenij sui acumen ostentent; alibi doceant; & non vbi tantum periculum eorum opera conflari perspicimus. quod quidem illi si non mentiuntur, non admodum indignè patientur. id enim præ se ferunt, & in eo maxime gloriantur, quòd cum omnia humana despiciant, tum gratias Regum, atque Principum pro nihilo habendas arbitrentur. Si id igitur ita est, libenter ex aulicorū hominū turba, & colluuiione semigrabunt, & Regis familiaritatem deserent; ne quidquam sit illis impedimèto, quo minus omnia cæli spatia mente peragrent. si verò mentiuntur, & simulat se illas opes contēnere, quarū insatiabili cupiditate incensi sunt, nō modò ne doctrina sua noceāt; sed etiā vt impudētissimi mendacij pœnam luant, in oras longinquas exilij causa compellendi sunt.

quoquo

quoquo igitur modò siue velint, siue nolint, à Regis familiaritate discedant. quod si fecerint, & ab hominū nobilium turba segregati, vitam omnem in sapientiæ studio consumpserint, inopia & egestate conflictabuntur. Nam cū is, qui vt sapientiæ vacare possit omnia contemnat, nec agrum colat; neque mercaturam faciat; neque negotium gerat vllum; neque artem teneat vllam, qua sibi victum comparet; & id tantum vnum curet, vt simpliciter & candide philosophetur; quid aliud ei restat, quàm vt extrema quadam inopia & egestate prematur? quid igitur ineptius, quàm cū Regis officium sit, opibus suis multorum inopiam subleuare, & ea de causa sit ei summa diligentia laborandum, vt opes ingentes habeat; eas illi arboribus, quarum doctores inopes & egentes sunt? an nò tandem id eueniet, vt omnes opes suas imminui & dissipari sinat, & summa interdum inopia distringatur. Ex his quæ dicta sunt colligi certè potest, omnes qui philosophiæ operam dant; aut inutiles esse, aut valdè perniciosos. si enim sine fūco atque fallacijs genus illud vitæ colūt, & philosophiæ penitus addicti sunt; quomodo laborabunt in rebus illis, aut parandis, aut augēdis, atq; tuendis, quas minimi faciunt? si verò simulant se eas despiciere, cū tamen earum infinita cupiditate teneantur; quid poterit illis perniciosius.

excogitari? cū enim ad summā improbitatem,
 ingenij acumen, & disciplina non vulgaris adiun-
 gitur; tanta vis mali est, vt sustineri non possit.
 quid enim excogitari potest, malitia præclaris ar-
 tibus instructa & armata valentius, ad Remp. euer-
 tendam? Homo enim nequam & improbus, si fue-
 rit disertus & eruditus, Remp. dicendo conturbat;
 & ad quoduis flagitium impellit; & maiore quodā
 artificio scelus occultat; & ita vulnus multò gra-
 uius imponit, manifestum enim scelus facilè aditu
 prohibetur: at quòd in probitatis ficta specie latet,
 priusquam animaduerti possit, incautos interimit.
 Sic igitur fit, vt philosophi simplices & aperti ne-
 mini prosint, & sibi noceant: malitiosi verò atq;
 fraudulenti Reip. plurimū noceant, vt sibi tantū pro-
 sint. qualis est igitur hæc sapētia, aut ad quē vltimū
 comparanda; quæ quidē est vel in bonitate muti-
 lis, vel in improbitate pestifera? Si enim totius anti-
 quitatis memoriam replicare voluerimus, reperie-
 mus ea mala, quibus maxima Imperia corruerūt;
 fuisse magna ex parte per hōies eruditos importata.
 Pericles enim qui fuit auctor belli illius, quod
 Atheniensium imperium afflixit; Anaxagoræ fuit
 auditor. Alcibiades patriæ pestis extitit. Critias
 ciues suos tyrannide vehemēter oppressit, & vterq;
 eorum operam dedit Socrati. Demostenem simi-
 liter acculabant inimici, quòd causam funesti belli
 Rhodus
 ciuibus

ciuibus suis attulisset, qui quidē Platonis (vt aiūt)
 discipulus fuit. Magnum argumentum est, nō esse
 Reip. salutare Principes eruditos habere: quōd vi-
 demus quantam multis in locis cladem, ciuibus
 suis attulerint Principes eruditi. cū enim homo
 omni doctrina perpolitus, ad summos honores ob-
 repit, alterutrum frequenter accidit: vt vel quæstus
 & compendij gratia, Remp. in frādē coniciat;
 aut sapientiæ opinione subnixus, temerē de com-
 munibus rebus statuatur; & ita patriæ firmamenta
 conuellat. nihil enim est magis summæ temeritati
 finitimum, illa confidentia, quæ ferē semper est,
 cum summa eruditione coniuncta. Quid cū ac-
 cedit eloquentia? quis tunc poterit magnitudinē
 tantæ calamitatis arcere, quanta Rebusp. impen-
 det? facillimē namq; eloquentes homines, in quā-
 cumque partem volunt, multitudinem imperitam
 vi, & impetu orationis impellunt, & in exitū quo-
 ties illis lubet, furibundē præcipitant. Quid illud?
 Num leuē argumentum est existimandum, ad eru-
 ditionem hanc à Rep. repellendam; quōd omnes
 fermē ciuitates, quæ rerū potitæ sunt, eò tempore
 cōciderint; quo liberalis eruditio, & philosophia,
 & eloquentia, & omniū artiū eiusmodi disciplinæ,
 à paruis initijs excitatæ ad summum peruenerant?
 Reputate quō tempore Atheniensium ciuitas im-
 perij naufragium fecit: quō Thebæ, Argi, Cartago,
 Rhodus,

Rhodus, alijq; quamplurimi imperiosi populifunditus euerſi ſunt: quò Roma libertatem amiſit: Eo certè quò philoſophia maximè florebat, & ſumma eloquentia dominatum ſibi in Rep. comparabat. Non igitur immeritò cum Carneades, Critolaus, & Diogenes ſummi philoſophi, & eloquẽtiæ laude præſtantes; legati ab Athenienſibus Romam miſſi fuiſſent; Cato eos ſtatim dimittendos & ablegãdos cenſuit; ne nouo illo, & inſolito doctrinæ politioris genere, & orationis vbertate, & elegantia, indolẽ Romanæ virtutis infringerent. metuebat enim vir prudentiſſimus, ne iuuentus omnẽ impetum animi ab armis, ad eruditionem traduceret: & quanto vehementius ſeſe ad eloquentiæ ſtudium adiungeret; tantum ~~de~~ bellicæ gloriæ ſtudio, & triumphorũ cupiditate detraheret. quòd ſi accidiffet, non dubitabat forè, vt Imperium Romanum interiret. ſapienter enim iudicabat, id quod armis, non literis quæſitum fuerat; armis, non literis eſſe retinendum. Vt autem externa linquamus, noſtrorum annalium memoriam repetamus; vt videamus quibus artibus olim Regnum Luſitaniæ creuerit. num literis? num philoſophiæ decretis? num eloquentia? Non certè. Omnes enim tunc erant iſtarum artium rudes, & ignari. quinetiam multi viri nobiles, ne legere quidẽ ſciebant. attamẽ illa rudis & inculta iuuentus, duces nõ eruditos: ſed

magnanimos, animo forti, & confidenti secuta, in
 omnibus bellorum tempestatibus inuicta permā-
 sit: victoricia signa in Mauritaniam intulit: multas
 Solis orientis regiones armis peragrauit. immorta-
 liaq; multis in locis virtutis monimenta constituit.
 at his temporibus, quibus multi Lusitani sunt ita
 culti disciplinis, vt ad eorum laudem, qui magnū
 ex illis nomen & gloriam consecuti sunt, aspirare
 non dubitent: vix ea, quæ sunt maiorum virtute
 parta retinemus. Vnde planè liquet, agrestem vitæ
 cultum, & infantiam, esse virtutis militaris affinē:
 & munditiam, & elaborati sermonis elegantiam,
 esse cum ignauia & timiditate coniunctam. Ergo
 quemadmodum duris, incultis, horridis moribus
 Imperia comparantur: ita vitæ molli cultu, & im-
 modico literarū studio, Imperij virtute parti opes
 euertuntur. Quare nescio quomodo possim eorū
 sententiæ repugnare, qui censent Principes literis
 excolendos non esse: sed antiquitatis rudis, & im-
 politæ moribus imbuendos. aliter enim minimè
 dubitant, quin omnia ruitura sint. Est enim nobis
 opus impigro & audaci Principe, laboris patientis-
 simo, ad pericula belli fortissimo, qui possit inte-
 stinum scelus ferro seueritatis excindere; & hostiū
 immanitatem armis & virtute profligare. at lite-
 rarum studijs aiunt animos desides & ignauos ef-
 fici, multumq; de vitæ periculo cogitantes. Vt autē
 orationi

orationi nostræ iam finem imponam, dicam breui, quid mihi in Principe desiderandum esse videatur. Primum quidem opus est vt sit acer, vehemens & incitatus; ita vt otium ferre nõ queat, tantoq; studio laudis incensus. vt mortem verissimæ gloriæ causa, vltro appetendam arbitretur. Deinde illum clementia & bonitate præditum esse conuenit; vt suorum sibi beneuolentiã conciliet, statumq; suum amore multorum atq; fidelitate communiat. Deinde is homo sit, qui odio, & amore acriter incitetur; vt & scelus vlciscatur, & virtutem pro dignitate remuneret. Illum deniq; (ne latius quàm par est vagetur oratio) Regem volumus, quem cum opus ita fuerit ira commoueat; cura sollicitet; misericordia flectat; & à nimia interdum seueritate, ad lenitatem traducat; qui gazam minimè compressam domi contineat, sed eam instrumentum benignitatis existimet. nec ad coaceruandam pecuniam hominum operis abutatur: sed vt hominum saluti prospicere possit, pecuniam sibi quaerendam putet. qui denique non sibi se, sed patriæ natum censeat: omneq; imperij decus & ornamentum, in virtutis amplitudine collocandum statuatur. Hæ virtutes omnes, si literis atque philosophia comparantur, aut saltem adiuuantur, & augentur; nihil prius faciendum puto: quàm vt Regem Philosophis erudiendum tradamus, atq; committamus; d illosq;

illosq; è quorū videlicet disciplina, tota salus Reip.
 pēdet patriæ parentes appellemus. Si verò (vt mul-
 ti dicunt) philosophiæ studium animos otio cor-
 rumpit: si humanitatis sensu spoliat: si virtutem
 etiam debilitat: si vel ex arrogantia inuidiam col-
 ligit, vel ex immanitate in se odium concitat: si
 postremò cū verè & ingenuè colitur, inutilis est,
 cū autem ostentationis & quæstus gratia susci-
 pitur perniciofa; ita vt meritò vel contemptui sit,
 vel summi sceleris flagret infamia, nihil certè vide-
 tur esse, à Regis institutione magis detestandum.
 Vt igitur omnis legum atque morum nouitas, me-
 ritò semper inuisa fuit, vix enim vnquam sine per-
 nicie Reipu. totius inducitur: ita hæc noua ratio
 Principis instituendi respuatut. alijs igitur docto-
 ribus, illum Principem erudiendum tradamus;
 quem magnum, Regioq; nomine satis dignum vi-
 dere cupimus; qui illum non argumentis obtun-
 dant: sed clarorum hominum exemplis incendant,
 & ad fidem, ad iustitiam, ad libertatem, ad omnes
 lenitatis & clementiæ laudes erudiant; in eoq; ner-
 uos omnes intendant, vt Regem non modò for-
 tem & strenuum; sed in omni genere religionis atq;
 pietatis excellentem nobis efficiant. Hæc autem
 doctrina magis ex Lusitaniæ monumentis, quàm
 ex philosophorum scriptis, & institutis petenda
 esse videtur. nec enim Lusitani Reges literis, qui-
 bus

*libera
 sitate*

bus se nunquam dediderunt; sed armis atque virtute, quàm summo studio coluerunt, victorias innumerabiles adepti sunt: nec philosophorum argutijs, sed optimis legibus & institutis Rempub. temperarunt: nec eloquentiæ ornamentis, sed factis egregijs illustrati sunt. Si igitur volumus vt Sebastianus noster, maiorum suorum similis euadat, opera danda est, vt à primis annis equitare, venari, iaculari, condiscat, & assiduè se in armis exercet: vt sit valitudine firmus, & exercitatione robustus, & ad res animose gerendas alacer; ne vnquam laborem vllum honestum fugiat, aut vitæ discrimen adire, dignitatis gratia reformidet. perficiendum enim est, vt dedecus magis, quàm mortem & cruciatum exhorreat. Quod verò ad literas attinet, legere & scribere sciat, & aliqua ex parte ~~latinos poëtas~~, & Romanam historiam attingat; ne omnino rerum earū, quæ sunt omnibus peruulgatæ rudis existimetur. illā verò disciplinā summo studio colat, quæ iustitiā continet, qua vna salus patriæ nititur. teneat igitur patriæ leges & instituta ciuilia, eaq, sibi perpetuo conseruanda putet; nullamq; Remp. cōsistere posse vllō modo statuat; in qua à legum diuinarum, & humanarum æquitate disceditur. auaritiā odio persequatur; sit acer vindex scelerum; turpitudinem ignominia plectat; dignitatem & honestatē debitis ornamentijs afficiat.

illa tamen ei præcipua cura sit, vt Deum timeat, & tota mente in studium pietatis & religionis incite-
 tur. sit præterea maximus veritatis cultor, doli atq; fraudis inimicus, & omnibus qui mendacijs inni-
 tūtur infensus. Hæ sunt artes quibus Dei numē pla-
 catur: & hominum beneuolentia conciliatur: ho-
 stes metu abijciuntur: vniuersaq; Resp. firmissimo
 præsidio munitur: & florentem atque beatum sta-
 tum consequitur. hæc igitur omnia qui præstiterit,
 minimè doctorum hominum scriptis indigebit.
 Hæc quidem mihi in præsentia occurrunt, quæ di-
 sputari à multis possunt, qui censent philosophiæ
 studium non solum Principibus parum prodesse;
 sed multum etiam obesse. Si hæc igitur tu (me au-
 té nominabat) dilueris, magno me beneficio obli-
 gabis: tuis enim argumentis instructus, ijs, qui-
 bus philosophia est odiosa & inuisa repugnabo.
 Hic Portugalésis ridens, quid hoc inquit est? Tan-
 ta vis eloquētix, & tanta copia latitabat inter nos,
 vt quasi ex insidijs homines imparatos opprimeret?
 Sed vnde quæso, tam multa dicendi ornamenta
 comparasti? scio quidem te multum ingenio va-
 lere, & istis etiam studijs, quæ multi (vt inquis) vi-
 tuperant deditum esse: sed suspicari non poteram,
 vt tam diu atque tam ornatè differeres. quod si le-
 gatio ista recens, qua Romæ perfunctus es, te ora-
 torem reddidit, legationem aliquam eiusmodi ex-
 pugnare

pugnare conabor, vt tecum aliquando certare pos-
 sim. vnum tamen in primis admirabar, quòd elo-
 quentiam parum ornasti; cùm ipse tãtis illius opi-
 bus, vt ex ista oratione iudicare licet instructus es-
 ses. Est verum, inquit, Tauora ridens. nam & ego
 identidem me ipsum intuens admirabar, & maior
 quodammodo, & altior fiebam, & gaudio etiam
 efferebar, quòd existimarem vos admiratione qua-
 dam difixos esse. Possùm ne, inquam, Tauora abs-
 te beneficium aliquod impetrare? Poteris, inquit,
 ille omnia quæ velis, quæ quidem præstare valeam.
 Peto igitur ne ea quæ à te contrà Philosophiam di-
 sputata sunt, peruulgare velis. si enim barbaros, &
 incultos homines sine literis, sine mente, sine ratio-
 ne, sine disciplina, qui non solum philosophiam;
 sed omnes bonas artes pessimè oderunt, sustinere
 nõ possumus, quid facient, si hæc dicendi instrume-
 ta ad eos detuleris? si enim cùm nullo argumen-
 to vti possint, sola tamen procacitate, & petulantia
 satis molesti nobis sunt; quid eueniet, si argumētis
 istis tuis confidere cœperint? Certè nec ego, neque
 quisquã alius, qui philosophiã laudauerit, cõsistere
 in loco poterit. Quid ais? inquit ille ridens: Ego ne
 vllam meæ dignitatis imminutionẽ fieri patiar? &
 cùm vobis in dicendo admirabilis visus fuerim, me
 continebo, quin omnibus exponã orationẽ meam,
 vt sciant quantus orator sim? quiduis aliud à me

postulare & expectare potes, hoc verò nullo modo
 faciam. nec mihi quidquam longius est, quàm vt
 omnes amicos meos participes huius meæ laudis
 efficiam. Sed expecto quid ad hæc responsurus sis.
 Hic ego, cùm me ad respondendum pararem, Me-
 nesi^{us} anteuertit inquiring. Non patiar vllò modo
 Tauora, te solum eloquentiæ laudem aucupari.
 certum est igitur mihi, experiri quid efficere dicē-
 do possim; maximè verò, cùm multa quæ à te di-
 cta sunt, minimè mihi probaueris. Primùm quidē
 in eo tibi minimè assentior, quòd vniuersam Phi-
 losophiã vituperas: multa enim (vt te credo nosse)
 genera philosophorū sunt. antiquissimi enim toti
 erant in naturæ peruestigatione, & in inquirendis
 rerum principijs occupati; quibus suscessit Socra-
 tes, qui primus (vt aiunt) Philosophiã è cælo auo-
 cauit, & ad considerationem rationis, atq; mentis
 humanæ traduxit. hic igitur de recta morū & vitæ
 constitutione; de familiæ disciplina; de Iustitiæ
 sanctitate; de Reip. moderatione rectè atq; sapiē-
 ter administranda quæsiuit. omnis igitur illius do-
 ctrina, minimè ad ostētationē ingenij; sed ad bea-
 tæ vitæ rationē pertinebat. ab illo autē fluxerunt
 multæ philosophorū sectæ, inter se plurimū & ver-
 bis, & sententiâ dissidētes: quæ tamē quòd attinet
 ad vitæ disciplinã, bifariam distingui atq; distribui
 possunt. Alteri namq; sensus eripiebāt, & humani-
 tatem

tatem hominibus detrahebant, qui non immerito à multis explōsi & eiecti sunt. alteri verò ad rectū vsum ipsarum effectiōnū, quæ sunt nobis à natura tributæ, discipulos suos instruebāt: & illi quidem vt opinor Stoici; hi verò partim Academici, partim Peripatetici erant appellati. Erat autē hæc Academicorū & Peripateticorū disciplina sapiēs, & verecunda; & multis ingenij opibus instructa; & satis ad humanā vitā accōmodata. non enim erāt ij philosophi, qui orbarēt hominē sensib⁹: sed quēadmodum sensibus vti cōueniret, sapiēter & cōmode differerēt. non extrahebāt radicitus opiniones natura infitas: sed in quē finē essent oēs affectiones animi referendæ disputabāt. nec erant autores stuporis, & immanitatis: sed clementiæ, & lenitatis, & moderationis, in qua vna, omnē vitæ dignitatē, & cōstantiam sitā esse statuebant. nec aliena (vt inquis) lingua vtebantur: sed vulgari & vsitata. nec neglecto & obsoleto cultu vestiebātur: sed eo, quo ciues suos ornatos esse videbant. Cumq; ingenio & disciplina præcellerent, se tamen in oratione, & vestitu sui temporis moribus accommodabant, & ita se in eorum sensus insinuabant, vt facilè homines ad se amandos allicerēt. nō pauci igitur ab ea disciplina Principis extiterunt, qui & bellicis artibus, & pacis ornamentis summam laudem, & gloriam consecuti sunt. Vt igitur fatear eam philosophiam, quæ

hominem humanitate spoliatur, esse Principibus indignam: ita censeo illam, quæ est magistra pudoris, & honestatis, & ciuilibus societatis, & bellicæ etiam virtutis, esse principibus instituendis aptissimam. non enim lucem & celebritatem fugit, non famam negligit, non solitudinem & tenebras sequitur: sed totam se dat, ad erudiendos homines, & omnes ciues inter se legibus & institutis, & fædere societatis astringit. Illud tamen Neoptolemi valdè probo; Philosophari placet, sed paucis; nihil est enim in omni principum vita, moderatione præstantius. Te igitur cum eas artes enumerares, quibus Reges à pueritia sunt instituendi, valdè admiratus sum; quòd id omiseris, in quo tota boni Regis laus collocanda est. Quid illud est? inquires, Modus, & temperatio quædam, quæ si non fuerit adhibita, nullum studium, quamuis honestum & laudabile natura sit, laudari iure poterit: omne id namque; quod modum transit, est in vitio ponendum. Rectè quidem tu atque sapienter, metuebas ne Rex nimis studio literarum deditus, ita earum voluptate teneretur, ut à libris auelli non posset. Quid si aliquo alio studio nimis etiam teneatur? non idem omnino incommodum eueniet? imò multò grauius, quo magis multa ex illis studijs, quæ recensuisti, sunt ab humanitate disiuncta: hoc enim negare non possumus, studia literarum homines etiam

natura

natura feros & truces, ab agresti quadam immanitate traducere: vnde id euenire cernimus, vt quouisque magis se ad bonas literas applicat, eò magis clemens atque benignus euadat. si igitur studium illud, quod ad omnem humanitatem excolit, cum immoderate suscipitur, vituperandum est: quid erit de illo existimandum, quod non ad humanitatem erudit; sed potius natura sua in animis feritatem quandam ingenerat. De palæstra quidem sileamus; nam tam indigna Regia maiestate est, vt verbis explicari non possit. Omne autem quod maiestatis, & dignitatis non est, nullo modo censeo in Regum educatione permittendum: nisi tu fortassè pulchrum censes, Regem suorum manibus vexari, & corporis etiam totius nixu premi, & impelli, & contorqueri, atque postremo in terram proijci. quòd quidem non solum indignum est; sed etiam assuefacit quemuis hominem nobilem Regem contemnere, quem prostrauit; vel saltem cum quo sine verecundia luctatus est. Vis præterea vt Rex equitare, venari, iaculari discat, & se frequenter in armis exerceat. Quod corpus Regis his studijs exercendum putas laudo: quod nullum illis modum præfinis vitupero. si enim Rex vt primùm de venatione loquar, sylvas atque nemora assiduè peragrauerit, vt bestias vestigijs omnibus persequatur, summamq; laudem

in illarum strage constituerit: eueniet tandem, vt
 Regem ferum & agrestem habeamus ad omnemq;
 Regiam disciplinam prorsus indocilem. tales enim
 plerumq; euadimus, quales sunt ij cum quibus vi-
 uimus; vsque adeò, vt si feras etiam multum se-
 ctati fuerimus, sit etiam necesse mores nostros pau-
 latim efferari. Si Rex igitur assiduus in venatione
 fuerit, & multum de nemoribus, & iustris, & de fe-
 rarum latibulis, & de canibus atque venabulis co-
 gitauerit: humanitatem tandem exuet, & pro cle-
 menti atque benigno Principe, ferum & inhumana-
 num se præbebit. deinde qui venationibus assue-
 scunt, difficillimè ab ea voluptate retrahuntur: cum
 verò Reges vt plurimum, sint magis voluptatibus
 suis obsequentes, quam reliqui homines: eueniet si
 fuerint nimis dediti venationibus, vt nemo possit
 illos a tyliis abstrahere, vt negotia transigant, & re-
 gium munus administrent. Adde postremò fal-
 sam illam virtutis opinionem, qua sibi Principes
 assentantur, cum fugientem bestiam persequuntur,
 eamque venabulo coniecto transuerberant: nihil
 enim existimant esse sibi reliquum ad summam lau-
 dem, eamque virtutis indolem, quæ erat studijs mi-
 litaribus incitanda, in ingentis apri cede, aut in ma-
 gni cerui lethali vulnere consumunt, & quasi sit
 iam ab illis egregiæ virtutis signum datum, neque
 hostes, neque bella cogitant, nec vllum sibi tro-
 phæum

phæum proponunt, nec ad ullam laudem Imperatoris laudis aspirant. Quod etiam de ludicra armorum exercitatione dicendum est. Princeps enim qui nimis diu in eo ludo versatur, præter modum durus & agrestis efficitur; & præterea laude gladiatoria contentus, optimi Regis laudem minimè quærendam existimat. id igitur in primis Regi præscribendum est, ne nimis se vel in venatione, vel in armis exerceat; in omnibusq; rebus modum illum seruet, in quo tota virtutis atque laudis præstantia consistit. Literarum verò studium, ita cum corporis exercitatione coniunctum esse cupio, ut neque nimium studium literarum, sine corporis exercitatione, corpus ipsum frangat, atque debilitet: neque corporis exercitatio sine literis, animum omni humanitate soluet. In eo verò quod dixisti, omnem curam eorum qui Reges instituunt, in eo collocandam esse: ut eos summo studio religionis imbuant, te reprehendere non possum: constat enim omnes virtutes religionis gremio, atq; sinu contineri. Sed vide quid illis respondendū existimes, qui statuunt esse quendam religionis etiam modum, sicut rerū aliarum; quæ qui trāsgreditur, periculum est (ut aiunt) ne omnia officia cōturbet. Utar autem illorū rationibus Qui enim nimiam operam in religione procuranda consumunt, & sic numen exhorrent, ut

nihil agere, nihil moliri, nihil decernere audeant, quomodo poterunt Remp. administrare? partim enim quia nullū eis tempus à religionis cultu vacat; partim quia dies atq; noctes attoniti Dei metu distinentur, nullum neq; publicum, neq; domesticum munus obire possunt; nec vllam vitæ tranquillæ partem suscipere; nec enim acer in bello; nec in insidijs explorandis industrius; nec in augenda re familiari diligens; nec in gerendo negotio callidus esse potest, qui nimis est vinculis religionis impeditus; semper enim horret, & tremit, & si pedem extra numerum mouerit, ne in grauem Dei offensionem incidat, extimescit. Quare nimiam istam religionem illis relinquendam esse dictitant, qui se totos ab hominum turba, & à negotiorum molestiis remouerūt: vt omni cura soluti, liberius possent Deum pro omnium salute venerari. quorū quidē ego pietatem admiror, non tamen ita, vt ea Reges nostros implicari pulchrū arbitrer. nō enim omnes omnia decent. quod enim vni generi hominum decus & dignitatē adiūgit: alteri insignē labē dedecoris aspergit. Si enim cātor publice clarissima atq; suauissima voce cecinerit; aut si gladiator in publico spectaculo strenue decertauerit; aut pictor penicillo quā volet formā expresserit; laudē certē quilibet eorū arti suæ consentaneā assequitur: at Rex si simile quidquam designare voluerit, nō mediocri

diocri ignominia deformabitur; nec enim fieri potest, vbi muneris alieni dignitatem cōsequi studet, vt suam retineat: ad hunc autem modum necesse est, vt quod certum genus hominum religionis sanctissimæ sacris alligatum exornat, multum de Regis honestate diminuat. Videte autem quo nomine laudemus eos, qui religionis gratia cœtus hominū reliquerunt: quòd omnes opes, & voluptates aspernati sint, quòd omnia humana contēpserint, quòd ad rerum cœlestium cupiditatem exarserint, quòd in vita manētes ex hac tamen vita quodammodo excesserint, vt tota mente in cœlo versarētur. Quid igitur? Feretis ne vos Regem qui lucem hominum atque celebritatem vitet? qui opes omnes aspernetur? qui sensus humanos repudiet? qui, neque negotium vllū ita gerat, vt appareat eum animo præsentem esse, neque casus humanos ad se pertinere arbitretur? Nullo modo. Qui enim cunctas opes humanas despiciunt, quo tandem modo atque ratione res humanas moderabuntur? Et qui homines fugiunt, quo pacto hominibus imperabunt? Quapropter non modò erit hæc nimia religio parum decora Regibus, sed etiā periculosa & infesta. quoties enim ei religio oblata fuerit, quòd sæpe numero illis euenire necesse est, qui valdè superstiosi sunt, hærebit, & titubabit, & implicabitur, nullumq; exitum inueniet. si verò belli motus increpauerit,

crepuerit, quo animo se ad bellum comparabit, is, qui omnia propter quæ homines inter se bella gerunt, despicit atque contemnit: Nec enim vt gloriam quærat, quam valdè negligit: nec vt vectigalia tueatur, quæ minimi pendit: nec vt iniuriam persequatur, in cuius obliuione pietatis summam ponit, bellum animose suscipiet: neque is erit postremò, qui cùm omnia agi, atque ferri viderit, id admodum molestè patiatur, cùm nulla grauis cura animum illius perturbet, qui supera tantum, atque diuina spectat, neque est magnopere de commodis huius vitæ sollicitus. In omni igitur negotio, siue ad iuris administrationem, siue ad belligerendi rationem pertineat, ita superstitione conflictatus hærebit, vt nihil expedire possit; sic autem dum iniectis animo scrupulis nihil explicat, & recens aliquod negotium, negotijs vetustis adiungitur; & aliæ res expediendæ, alijs vel neglectis, vel impeditis accumulatur: tanta multitudine negotiorum obruitur, vt omnem curam Reipub. constituendæ, desperatione fractus abijciat. Et reuera quidquid pigritiam Regibus affert, in summis est malis numerandum. Id enim est, quod vires animi frangit: corporis valetudinem atque robur debilitat: maiestatem Regis imminuit: veterem disciplinam corrumpit: iuentutem luxuria atq; delicijs effœminat: hostes feroces & infestos efficit: omniaq; tandem firma-

menta

menta Reipub. labefactat. Cùm verò nimia religio
 causam huius inertiae atque pigritiae afferre videa-
 tur, minimè mirandum est, si homines cùm Prin-
 cipes suos nimia religione teneri & impediri per-
 spiciunt, id molestissimè ferunt, & de illorum su-
 perstitione assidue conqueruntur. Quid igitur? in-
 quies, tu Regium esse putas religionem negligere?
 Minimè verò. Christianus enim sum, nullūq; tam
 immane facinus esse puto, quod sit aliqua ex parte
 cum religionis negligentia comparandum. Illud
 tamen dico, quemadmodum rerum aliarum, ita &
 religionis esse modum: quem qui transgreditur, si-
 militer est in vitio, atque si nimis timeret, vel nimis
 auderet, vel nimis amaret, vel odio nimis ducere-
 tur, vel ad rem nimis attentus esset, vel nimis in re
 familiari dissolutus, vel deniq; (ne oīa persequar)
 in aliqua re alia medium illud minimè teneret, in
 quo est tota virtutis ratio constituta. Placet enim
 in primis Horatianum illud,

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines:

Quos ultra citraq; nequit consistere rectum.

Vt igitur facinus est infandum, religionē spernere:
 ita non leue flagitium Principis esse multi iudicāt,
 immodica religione distineri. Illi quidem quibus
 hoc vnum munus assignatum est, qui ne quid aliud
 facerent, sese ab hominum multitudine segrega-
 runt; eò conatus omnes comparent, vt summo stu-
 dio

dio res diuinas peragant, totoq; animo in religio-
 nem incumbant; ita tamē vt modum etiam quem
 debent in genere suo conseruare, prudenter adhi-
 beant. At Rex cui tantum munus impositum est,
 vt infinita propè negotia in Regni procuratione
 sustineat, cū diei principium fuerit à modicis pre-
 cibus auspiciatus, re diuina per sacerdotem rite pe-
 racta, statim se ad res strenue gerendas accingat:
 intelligatq; vitium minimè ferendū Principis esse,
 à negotijs publicis obtentu religionis auocari. ca-
 ueat deinde, ne dum alienum officium exequitur,
 & suum negligit, vtrumq; peruertat. Omnis enim
 Reip. interitus, in munerū perturbatione consistit:
 dum enim quilibet suum negotium non facit, sed
 alienum officium atq; munus vsurpat, nihil rectè,
 nihil ordinate fieri potest: sed omnia perturbari, &
 commisceri necesse est, & ita tandem Remp. fra-
 ctam atque dilaceratā discordijs extinguere. Vt enim
 sutor artem suam tueri minimè poterit, si simul
 tonsor esse velit; neq; rursus tonsor in arte sua cō-
 modè versari, si simul calceos facere discat: & simi-
 liter in reliquis eiusmodi artificijs, qui neglecto
 suo, alienis operam dat, omnes quantum in se est
 illas artes in quibus sibi elaborandum esse putat
 euertit: ita in publicis muneribus, qui plus vno
 fungi cupit, & plura onera subire nō dubitat, one-
 ribus ipsis cum magna Reip. pernicie succumbit.

itaque

itaque pessimè agitur cum Rep. in qua miles officium mercatoris vsurpat; & imperator cum publicanis societatem coit; & scriba exercitū instruit; & denique ne plura recenseam, tanta temeritas & insolentia in Rep. dominatur, vt quilibet eorum, qui certo muneri præest, officio suo minimè contentus, reliquos magistratibus suis pellere nititur, vt ipse solus omnes administret. Multa enim tunc incommoda Reip. subeunda sunt. primùm enim natura humana nō patitur, vt vnus homo ad multa simul natus & aptus sit. deinde in eo tantum munere versari possumus, in quo multum operæ & studij consumpsimus. deinde vt simus ad omnia nati, & in multis artibus diu atque vehementer exerciti, quòd fieri non potest: vt id tamen fieri possit, negotiorum multitudine distentus animus, nullum poterit feliciter expedire, cùm in nullo queat tota mente versari. Multa igitur malè gerat opus est, qui multa simul gerèda iuscipit. Ergo cùm aliquis multa simul onera sustinere vult, suum officium non facit, & aliena conturbat, officiorumq; omniū rationem & ordinem peruertit. graues deinde offensiones excitantur, cùm honoribus digni, quorūdam impudentia, qui sibi omnia sumunt, ab omni Reipub. administratione repelluntur. tūm quod est necessario consequens, ciuiles discordiæ atque pestiferæ dissensiones oriuntur. Postremò chaos il-

Iud antiquum à viris olim eruditis excogitatū exi-
 stet, cū omnia quæ erāt distincta locis, designata
 ratione, & modo atque ordine distributa; quoru-
 dam hominum auaritia, temeritate, & ambitione
 inuersa, perturbata, & confusa fuerint. Ergo cū
 tantum malum officiorum confusio communibus
 rebus importet, quid fieri poterit amentius, quàm
 Regem, quasi minimum sibi negotium datum sit,
 alienis negotijs atque muneribus implicari? Quod
 si negotium aliquod est, nimis ab officio Regis alic-
 num: id videtur multis esse, quod ad religionum
 curam atq; moderationem pertinet. Si igitur Rex
 nimio studio religionis negotia tractare cœperit,
 Remp. pro dignitate tractare non poterit: religio-
 nis igitur negotia, religiosis hominibus administrā-
 da relinquat: ipseq; munus sibi commissum vigi-
 lanter administrat. intelligatq; Regis religionem
 præcipue in hominibus benignè audiendis; in ne-
 gotijs strenue conficiendis; in bellis fortiter admi-
 nistrandis; in beneficijs largè atque munificè (si
 consistant merita) conferendis, collocandā esse.
 Illa namq; sanctissima religio habenda est, quæ in
 proprij cuiuslibet muneris, & officij perfunctione
 consistit. Rex igitur qui officio suo egregiè functus
 fuerit, non multum certè hominibus religioni cō-
 secratis, de sanctitate concedet. Secus autem si se
 nimium eorum rebus immiscuerit, & ad eorum
 insti-

instituta penitus cognoscenda mentem & intelligentiam conuerterit; propriam Regis sanctitatem conseruare non poterit. Hæc quidem sunt, quæ à multis hominibus prudentia, & autoritate præstantibus disputari solent, qui de immodica principum nostrorum religione assidue conqueruntur. In eo verò quod dixisti, ad Regis officium pertinere, leges & instituta ciuilia nosse: velim intelligere quæ sit tibi mens & sententia. num putas Reipub. Principem esse disciplina iuris ciuilis imbuendum, vt quasi quidam leguleus veterator & callidus, formulas actionum componat, & cum ijs qui iuris prudentes haberi volunt, acute disceptet? quid est autem quæso, quòd magis dignitatem illius diminuere, aut benignitatem deprauare possit illa sciencia? quam qui profitentur, in rerum minimarum studio versantur; & lites acri cõtentione persequuntur; & summam disciplinæ suæ laudem in malitia & fraude constituunt. is enim summus iuris consultus habetur, qui facillimè potest acumine suo leges ad libidinem suam interpretari. Cùm igitur abeant studia in mores (vt inquit ille) si Rex fuerit eorum disciplinis eruditus, necesse erit, vt illorù argutijs & subtilitate delectetur; vt studia belli, & ornaméta pacis omittat; vt quo iure, quæue iniuria lites subditis suis intédât; vt ita in iudicijs prauissima ratione dominetur. Re-

gem igitur habebimus animo minuto & angusto, rem suam litibus atq; calumnijs augētem: omnem mentem suam in iudiciorū fraudes & insidias conferentem: neque quomodo de hostibus victoriam consequatur; sed qua ratione ciues bonis euertat, callide & argute cogitantem. Nihil igitur minus conuenit, quàm Regem istis artibus infici, quæ vel regium illius animum ab amplissimarum rerum cogitatione, ad minimarum studium traducāt: vel naturam illius simplicem atque benignam, mali-tiosam, & sordibus auaritiæ contaminatam reddāt. Quare si fieri potest, istis Iureconsultis aditum ad Regem præcludamus: ne illius bonitatem, aliqua cōtagione insitæ prauitatis inficiant, nec enim pertinet ad Regis officium ius dicere, sed eos iudices dare, qui verè & incorruptè iudicent: nec ingenij acumen in explicatione dubij & controuersi iuris ostētare: sed in eos qui leges à vero sensu detorquēt, animaduertere. quòd quidem non tam iuris disciplina, quàm recto mentis iudicio, & diligētū rerum examine confici potest. Quidquid enim simplex & rectum est, & diuino & humano iure sancitum, facilè in mente cuiusuis hominis benigni atq; prudentis insidet; quod autem est callidum & fraudulentum, natura respuitur, neque potest vltro modo stabilem sedem in sensu bonæ mētis habere. Quod si tamen existimatis non ita commodè posse Regem

gem

gem in improbos vindicare, nisi fuerit aliquo modo & ratione disciplina iuris ciuiliſ institutus, non valdè repugnabo: dum modo illa moderatio conseruetur, quàm in omnibus studijs Regibus maximè retinendam censeo; in hac arte præsertim, in qua plerumque cernimus, nimium illius studium esse pestiferum. Qui enim mediocriter eruditi sunt, non tantum habent artificij, vt legum simplicitatem varie flectant, & huc & illuc ad libidinem suam cõtorqueant. at qui magnos in hac disciplina progressus habent, hoc sunt artificio summo consecuti, vt quidquid velint, legibus omnibus decretum esse disputent; & in quamcunque partem se conferunt, pro se iura omnia facere defendant. Vnde colligitur nimium iuris ciuiliſ studium, esse fallax, & litigiosum, & infestum, & ipsius iuris & æquabilitatis inimicum. & re vera iuris & æquitatis ratio, sic est communibus sensibus infixæ; vt nemo sit (dum modo aliquid valeat ingenio, & mentem cupiditate cæcatam non habeat) qui nõ mediocri disciplina adiutus, facillimè possit quid iustum & æquum sit, mente & cogitatione percipere. Qui igitur totam ætatem in iuris studio cõterunt, non tantam operam in eo posuissent, si bonum & æquum per se in iuris rebus explanatione inspectarent: quod quidem in promptu est, & facile cognitione comprehenditur; sed id agunt & moliuntur,

vt rebus clarissimis tenebras offundant, vt ipsi in maiore honore sint, si visi fuerint in arte difficilima versari: & facilius possint ostentatione disciplinae subnixi, hominibus imperitis illudere, & ad emolumentum & quaestum omnia iura reuocare. Itaque ea quae posita, & firme constituta erant, cum lubet reuellunt; quae vero erant sublata, reponunt; quae contextuerant, retexunt; & vim rebus optimè cogitatis & sancitis intendunt, inuertunt, & immutât, fraudes & insidias coccinnant; atque nimia plerumque subtilitate perficiunt, vt quod iustum & pium est, iniustum & nefarium esse videatur; & quod nefarium & impium est, debitum & pium officium existimetur. Vnde concludi potest, quidquid est in studio iuris ciuili acutum, & subtile nimis, varijque difficultatibus implicitum; esse fraudulentum, & perniciosum, & ad hominum vitam peruertendam, improborum acumine comparatum: & ea de causa à Regum disciplina & institutione maxime distandam. illa autem mediocris iuris cognitio quae Regibus utilis est, facile ex negotiorum incidentium multitudine, & ex doctorum hominum usu atque sermocinatione comparatur. Non est igitur opus, vt Rex disciplinam istam ex libris hauiat, sed eorum mentem, qui in illa re tam laude versati diligenter inquirat: eamque sententiam magis comprobet, quae non tam subtilis est, quam aequitate

de testam^{to}
dam

æquitate nixa, & legi sempiternæ, quam animis in-
 cisam gerimus, accõmodata; nec enim Regis offi-
 cium est, iudicijs præesse, sed iudicibus qui leges ve-
 nales habet, pœnas quas meretur imponere: quòd
 quidem non magnam iuris cognitionem, sed mag-
 num animum, & vigilantem, & studio publicæ uti-
 litatis incensum requirit. Nec illud quidem præ-
 tereundum esse videtur, quod dixisti, Regem esse
 debere veritatis obseruantissimum. Fateor equidẽ
 facinus esse, plerumq; mentiri, fidem datam fallere,
 & in conditione atq; pacto non manere. sed inci-
 dunt sæpè tempora, in quibus non possis stare pro-
 missis, sine magno Reip. detrimento. tunc igitur,
 Rex aut Reip. curam abijciat opus est; aut multa
 subdole atq; versute moliatur. Scitũ enim illud
 Lyfandri dictũ, cum illi quidã exprobarer nimiã in-
 gerẽda Rep. calliditatẽ, diceretq; minimẽ cõuenire
 illis qui essent Herculis satu procreati mentiri: imò
 sanẽ, inquit, ille ridens, nam Hercules ipse hoc pri-
 mus excogitauit, vt quoniam leonis pelle totum
 corpus tegere non pòterat, vulpis pellem assueret.
 Hoc autem ille non modò dixit, sed etiam præ se
 tulit; neque quidquam genere suo indignum exi-
 stimauit, quòd ad augendam Remp. pertineret. ~~Et
 prof. pemonus obcurite p. n. y. u. u. n. i. s. e. n. i. m. i. n.
 t. e. n. d. i. p. i. n. d. o. , g. u. a. n. t. i. a. i. l. l. i. s. f. e. l. i. c. i. t. u. r.~~
 quanquam multi Reges id non tam patriæ amore,
 e 4 quam

quàm suæ dominationis augendæ causa faciunt: & tamen mentiendo, non solum nullam infamiam suscipiunt: verùm etiam simul cum virtutis & industriæ fama, ingenij atque prudentiæ laudem cōsequuntur. illi verò qui ne fidem fallant, imperium augere nolunt, vt stulti, & nimis simplices irridentur. Infinitum esset si vellem recensere Principes, hominum eruditorum monumentis celebratos; qui multò plures nationes dolis & fraudibus, quàm aperto Marte sub imperium subiunxerūt. vt enim quisq; eorum maximè ingenium ad malitiã acuebat; & sine vllò respectu ad fidem, id tantum quod sibi vtile futurum esset, acutissime prouidebat; ita maximas opes sibi, cum amplitudine nominis & gloriæ comparabat. Sed quid est opus nimis antiqua referre? Repetat animo qui volet, quòt bella nostra memoria inter Christianos Principes mota sint; quoties inducię factę, aut pacis fœdera sancita. At quandiu fœdera valuerunt? tantisper certè, dū fœderis religionem vtilitatis ratio confirmauit. at vbi primùm aliqua ratio vtilitatis, cui pax impedimento fuisset, obuersabatur; omnem repente cōiunctionem species vtilitatis oblata dirimebat. Nō loquor de fide Punica, non de Turcarum perfidia, non de Tyrannorum inhumanitate: quod vllò imperium est, fundatū scelere, nixum mendacio, fraude atq; periurio stabilitū. de Principibus Christianis loquor,

loquor, & de ijs Principibus, quorum nomē haud est aliqua impietatis infamia maculatum. Si enim videritis quo iure multi ex illis, in alienas vrbes inuaserint; qua mente fœdera violauerint; quo impetu contrā interpositā fidem armis in alienas opes inuecti sint; intelligetis planē Regem omnē, fidei religionem, vna vtilitate metiri. & tamē in ore hominum sunt, & eorum nomē per omnes regiones, cum omnium admiratione peruagatur. quod tamen minimē probo, neque mens mea, cum multitudinis amentis opinione consentit. Illud tamen dico, eos Principes, qui cūm Reip. salus postulaerit, fidem datam neglexerint, summis esse laudibus efferendos. si enim propriæ vtilitatis ratio facit, vt fides sine dedecore à Regibus violetur; quid eueniet, cūm patriæ salus atque dignitas eos ad fidem frangendam impulerit? Quamquàm ij, qui ea gratia fidem non seruant, vt patriæ suæ consulant, non fidem produnt, sed inuiolatam conseruant: magis enim fidem patriæ obligatam habent, quàm illis ipsi cum quibus fœdera percusserunt. is igitur qui cum patriæ peste, atque pernicie fidem seruandam putat, multò maius in se perfidiæ crimen admittit, quàm si fidem omnibus fœderibus obligatam violaret. perfidus namque is maximè putandus est, qui Reip. sibi commissæ salutem negligit; negligit porrò salutem Reip. qui fidem tuetur, cūm illam

fidei constantiam patriæ perniciosam fore videt. Ut igitur medici, quibus nihil est aliud propositum, quam ægroti salus, sæpè metiuntur, ut leuent ægritudine eos, quos sanare cupiunt: sic etiam Principes quibus patriæ salus incumbit, mentiri interdum debent, ut patriæ saluti prospiciant. Quemadmodum igitur de religione diximus, ita censeo de veritatis, atque fidei studio dicendum; esse modum illum Principibus in studio veritatis adhibendum, ne dum fidei gloriam quærunt, nomen prudentiæ atque sanitatis amittant. Illud igitur (Nihil nimis) quod vitam omnem continet, est etiam in fidei cōseruatione retinendum: ne videlicet dum fidem alienis seruiamus, fidem datam ijs, qui in nostra tutela atque præsidio latent, nefarie violemus. Ut autem omnia breui comprehendam, ita Regem venationibus oblectari volo, ut nō ferus & agrestis euadat: ita armorum studio teneri, ut non proximè ad naturam gladiatoris accedat: ita literis operã dare, ut non otio atque desidia læguescat: ita religionem colere, ut superstitione minimè conflictetur: ita iuris civilis cognitionem capere, ut à iuris consultorū fraudibus vehementer abhorreat: ita fidem cōseruare, ut cū id communis utilitas flagitauerit, fidem violare non dubitet: & in omni deniq; vitæ officio, illam mediocritatē tenere, in qua quidem omnē regni sapienter administrandi rationem collocandam

locandam arbitror. Itaque is meo quidem iudicio erit Princeps omni laude cumulatus: qui in omnibus studijs, & cogitationibus suis, & in omnibus officijs, in omnibus deniq; Reip. partibus administrandis, modum & ordinem tuetur, nec vnquam à rationis moderatione recedit. Cùm igitur multa Tauora noster, de Regis institutione præclara dixerit; id sanè sum admiratus illū omisiſſe, quo omnis regia disciplina continetur. Hæc cum Menesius perorasset, sum sanè conturbatus, quòd erat mihi simul & Tauora refellendus, & Menesij etiam tam diligens, & tam accurata oratio disputatione refutanda. Sed cùm Solis ardor nos iam vt inde abiremus admoneret, & Georgius Bethlehemicus vir, & literis, & religione insigni præditus, & mecum amore non mediocri coniunctus, ad prandium vocaret; factum est vt Tauora atq; Menesius in villã Emanuelis Portugalensis, cum Francisco Portugalensi discederent: ego verò in religiosorum triclinium cum Georgio me conferrem, ab illis tamen postulavi, vt post meridiem in eundem locum cõueniremus, vt possem refrigerato iam Solis ardore, liberius ad omnia quibus in me fuerant inuecti respondere.

DE
REGIS INSTITVTIONE
ET DISCIPLINA,

LIBER

SECVNDVS.

ODEM igitur die post meridiem, ut fuerat inter nos constitutum, in eundem locum venimus, atque postquam confedimus, ego sic sermonem ad quem iam paratus veniebam institui. Non possum satis statuere, an maiorem ex orationis vestrae elegantia voluptatem acceperim; an ex necessitate quae mihi imposita est respondendi, molestiam. Elegantia enim & copia tanta fuit, quantam in hominibus nostris inesse, nunquam suspicari potuissem; necessitas autem quae me premit, ea est, ut nisi vestrae expectationi satisfecero, sit mihi infantiae dedecus subeundum: in tali praesertim causa, in qua non sit mihi solum pro mea existimatione dimicandum; sed patrocinium etiam Philosophiae suscipiendum, ne vlllo modo à Regis familiaritate repellatur, & à regni finibus exterminetur. Et quoniam non omnia quae dixistis mihi refutanda puto, multa namque sanè prudenter attulistis, quae multa Regiae virtutis ornamenta continent: ijs tantum quae Regiae am-
plitu-

plitudini obstare videntur, repugnare contendam. sed vt id commodius fieri possit, principio altius repetito, sermonem exordiar. Primùm igitur querendum est, sit ne aliqua disciplina, qua institui, & informari debeat, is, ad quem omnis Reip. moderandæ potestas deferenda est; an nulla omnino sit. si nullã esse dixeritis, vehementer admirabor. quid enim magis absurdum est, quàm cum ne faber quidem vllus esse possit, nisi prius multam operam det artifici, qui artificio illo præcellat; existimare, solũ Regis officium, sine vlla ratione atque disciplina constare? Num Regis munus est ludus quidam, ad quem sunt Principes sine vlla doctrina perducendi? an illud potiùs quo nullum aut grauius, aut amplius excogitari potest? quid, quòd ne in ludo quidem poterit aliquis concinne, & eleganter sine aliqua disciplinæ ratione vésari? nec enim pila ludere, neque choros ducere, neque personam agere, neque ludicrum aliquod munus exercere qui quã venustè potest, nisi id multò ante didicerit, atque meditatus sit. Ita ne vero: ludos spectare non possumus, nisi fiant ab hominibus ludendi artificio peritissimis: Reip. verò totius tuendæ curam, homini totius artis ignaro, & imperito cõmittemus? Et eum qui sine musicæ disciplina psallere studet, vt hominem insanum explodendum & eijciendum censemus: eum autem qui sine aliqua doctrina id

sibi

sibi sumit, vt populos imperio contineat, & Remp. ab omni calamitate tutam conseruet, tolerandum existimabimus? Et cum ne Regi quidem in aula regia inter familiares, atque domesticos diebus festis vt fit, saltandi gratia è solio surgere liceat, nisi ad illud saltationis genus, multis ante diebus fuerit eruditus: imperium administrandum, & vniuersæ Reip. pondus sustédum, illi sine vlllo metu permitimus, qui nõ diu fuerit in hac tanta, atq; tam difficili arte versatus? Quid tãdem quæso periculi est, si Rex saltet parum decore? Risum certè faciet. Rectè sanè id ne accidat præcauetur, nihil est enim in Rege ferendum, ne in ludo quidem, quòd non aptum atq; decorum sit. at si Rempu. parum aptè atque decenter administrauerit, hostibus quidem risum mouebit: suis verò vniuersæq; Reipu. perniciem, & interitum cū multis lacrymis importabit. Quid igitur minus conuenit, quàm in re ludicra, quàm certè ignorare minimo cum periculo licet, cauere diligentissime, ne Rex extra numerum pedem moueat: in re autem maxima & amplissima, in qua sine totius Reip. periculo peccare nõ licet, non maximam diligentiam adhibere, ne quid Rex contrà præscriptionem rectæ rationis efficiat? Cùm enim omnis stultitia periculosa sit, tum Regis amētia nõ vni tantū homini, neq; paucis; sed toto regno periculū extremi dedecoris, & euersionis intendit.

& quamuis nullum aliud periculum impenderet, nisi illud, quod est in imperij contemptu, atq; negligentia constitutum: id tantum est, vt totam Remp. euertat. Nulla enim Resp. nulla multitudo, neque domus quidem vlla, sine Imperio constare potest. vbi igitur Imperium negligitur, necesse profecto est, vt omnes opes Reip. dilabantur. At sic est in more positum, vt quemadmodum in morbo medicis peritis libentissime paremus, imperitorum autem iussa contemnimus: sic in Reip. illius moderatoris imperio, quem quid nobis expediat acute perspicere iudicamus, libenter obtemperemus, Principis autem stulti precepta negligamus. nec enim quidquam minus ferendum arbitramur, quam eorum qui rerum potantur insaniam; metu igitur interdum coacti, non iudicio rationis impulsimur imperata conficimus: nihil autem quod metu atq; minis expressum est, poterit esse diuturnum. Cum igitur id euenerit, vt neq; Rex, quid optimum factu sit, propter amentiam explicare possit: neque subditi id quod ille decernit Reip. expedire putent: consequens est, vt imperium illius contemnatur, & omnis Resp. perturbetur; nihil est igitur omnibus Rebusp. magis infestum, quam Regis amentia. Nunquam ne legistis apud poetas, quantum inflammationem terris attulerit Phaethon Solis filius, cum a patre impetrauit, vt vicem illius vno saltem die lucem terris diffunderet? non igitur solum

solum vt perhibent, omnes terras, & flumina, &
 fontes flammis exussit; sed ipse tandem fulminis
 incendio conflagrauit. Non autē existimetis fuisse
 hanc fabulam ab hominibus summo ingenio &
 eruditione præditis temerè confictam: hoc enim
 significare voluerunt, rerum omnium interitum
 fore, cum potestas regendi atque moderandi im-
 moderatis hominibus, & huius tam preclaræ artis
 ignaris concessa fuerit. qui enim se ipsum regere
 nescit, quomodo populum vniuersum reget? qui
 nullum modum in vita seruat, quo tandem modo
 multitudinem cõtinebit? qui ius atque leges igno-
 rat, quo iure Remp. vniuersam deuinciet? qui de-
 nique tenebris oppletus est, quo pacto lucem ciui-
 bus suis afferet? Reliquum igitur est, vt cum in
 regiam sedem, tanquam in currum Solis ascēderit,
 vt Remp. vniuersam regio lumine collustret, non
 solum tenebras minimè dispellat: sed etiam sibi &
 Reip. tenebras offundat, & pestem & exitium ma-
 chinetur. Et quam nam aliam esse causam putatis,
 cur in tam multis ætatibus, tam pauci Reges exti-
 terint Regis nomine digni; nisi quia difficilimum
 est, Regem sapientem inuenire? Cùm id autem di-
 uinitus alicui nationi concessum fuerit, vt Regem
 sapientem habeat: & ipse Rex amplissimum ex mo-
 deratione sua, virtutis & sapiētiae suæ fructum per-
 cipiet, & populus vniuersus omnibus bonis, illius
 opera

opera atque benignitate circumfluet. Secus autem cum Rex insipiens est, multa temerè statuit: multa negligenter atque dissolute gerit, multa furenter administrat, multis in locis vel Remp. sine causa in extremum discrimen salutis inducit: vel immemor laudis & dignitatis, dum nimis otio consulit, cum interitu dignitatis & otium, & omnes opes amittit. nec enim tenet ullam rationem vel pacis seruandæ, vel belli gerendi: sed quocunque eum furor impellit, eo se confert, & quorsum ea quæ molitur & efficit euasura sunt, minimè reformidat. Sed multa fortassè verba in hac parte cõfirmanda feci. nec enim negari potest, esse disciplinam aliquam, qua futuri Reges instrui debeant, antequam ad Rempu. tractandam accedant. Restat igitur vt videamus quænam tandem illa disciplina sit. Eanè, quæ in Regum filijs educandis increbuit? Si eam probatis, aliam nõ requiramus. Vultis igitur inspiciamus à capite, quomodo Regum filij nutriantur, aut quibus disciplinis informentur, vt tandem ad summam amplitudinem Regiæ maiestatis aspirèt? Tuo id quidem arbitrato, inquit, T. nec enim tibi præfinimus, quo minus oratio tua libere vagetur. Rectè inquã, facitis; hærebit enim oratio si certis legibus fuerit astricta; repetamus igitur animis quomodo Principes educentur, vt ex ea educatione diligenter notata & animaduersa, scientiam si possumus institutionis

tutionis Regiæ faciamus. sed antequã in eam ora-
 tionem ingrediamur, pauca quædã, de hominũ na-
 tura atq; vita communi dicẽda sunt. Omnis homo
 in vita instituenda aut rationẽ sequitur, aut cupidi-
 tatem. Ratio est naturæ lex animis incisa, à turpitu-
 dine & exitio deterrens, & honesta atque salutaria
 præscribẽs. Cupiditas est appetitus vehemẽs ratio-
 ne vacuus, ad flagitiũ atq; perniciem furibundẽ so-
 licitans. Hæc autẽ cum sit multiplex, & varia, & sibi
 dissimilis, & infinita: omnes tamen illius motus, ad
 duo capita reuocari possunt, quorũ vnũ est Ira, al-
 terum autem Libido. Ira quidẽ est acris animi vis,
 specie dedecoris & cõtumeliæ vehemẽtius ad vindi-
 ctam cõcitata. Libido verò est cupiditas immode-
 rata corporeæ voluptatis, & earũ rerũ, quæ ad eam
 voluptatẽ cõferũtur. In Ira igitur nõ solũ vlciscendi
 libido, verũmetiã quòd est consequens, immode-
 rata laudis appetitio continetur. Qui enim contu-
 melia offenditur, necesse profectò est, vt cupiditate
 laudis teneatur. Libido autẽ continet in se fraudis,
 & auaritiæ principiũ, flagitiorumq; omnium semi-
 narium. Vtraq; autem vis, tam ea quæ studio ho-
 noris & dignitatis animum sollicitat, quàm quæ cu-
 piditate voluptatis inflãmat, rationi subiecta est,
 secundum naturam: & tamen contrà naturam in
 animo sæpè dominatur. Rationi enim quæ natura
 principatum tenet, hoc munus assignatum est: vt

iram atque libidinem, & omnes motus qui ex illis oriuntur, in potestate contineat. Contra verò cupiditates vehementius incitatae se inferunt, & intrudunt; rationemque ad se omnibus modis pellicere contendunt, illique tandem persuadent, non posse eam officio suo fungi, beatamque vitae statum adipisci, nisi illis fuerit obsecuta. Hinc colligi potest quòd sit adulationis initium, atque fundamentum. Dum enim hinc honoris ambitio animum stimulat, & inde voluptatis effrenata libido eundem inflammat, & utraque pars in eo pugnat, ut rationi aduleatur, operamque suam ostendat; atque pollicetur se effecturam, ut animus affluat bonis omnibus, quae necessaria sunt ad vitam in summa iucunditate traducendam: fit tandem, ut ratio dum ancillis nequissimis auscultat, de statu suo concidat, & illarum dominatu turpiter opprimatur. Sed de adulandi ratione & artificio postea differemus: nunc verò institutum persequamur. Cum igitur ratio, non refrenat cupiditatem, neque motus animi regit, sed cupiditatis immoderationi succumbit: fit, ut omnes homines in quibus cupiditas omni vinculo soluta dominatur, omni se flagitio contaminent; ita tamen ut alij, alijs vitijs magis affines sint. Quidam enim qui clariori indole praediti sunt, honoris & dignitatis ambitione vehementius efferuntur, & illius gratia scelera infinita plerumque suscipiunt.

Quidam verò qui magis ad quadrupedum naturã
 accedunt; voluptatis, aut pecuniæ cupiditate fu-
 rentius incitantur; & illius causa similiter fraudes,
 & insidias, & innumerabilia flagitia moliuntur. Ex
 his quæ dicta sunt, concludi potest, triplex genus
 hominũ in vita reperiri: alij namq; homines qui-
 quidem sunt paucissimi, omnia officia vitæ ad re-
 ctam rationem dirigunt: alij deinde ambitione præ-
 cipites, ad inanis gloriæ studium rapiuntur; alij po-
 stremò in omni genere sordium impurissimè volu-
 tantur. Hæc cum ita sint, quæro à vobis, quem Re-
 gem habere velitis: eumne, qui totus sit in libidi-
 nis impurissimæ dominatu? qui die Solẽ non aspi-
 ciat? qui noctes in nequitia consumat? qui opes,
 & honores, virtuti & industriæ debitos, ad libidinũ
 ministros deferat? qui vt omnia hominibus impro-
 bissimis condonare possit, subditos spoliet, domos
 exhauriat, prouincias nudas & inanes relinquat?
 qui denique Sardanapali vice laudem & gloriam
 contēnat, omnẽq; beatæ vitæ rationem in luxuria
 immēsa cōstituat? Deus, inquit, Portugal. auartat.
 Quem nam igitur? inquam. Illum qui infinita do-
 minandi cupiditate flagrans insaniat? qui nullam
 fœderis religionem, quàm suæ ambitioni obstare
 perspexerit, obseruandam putet? qui bella iniusta,
 & sibi atque suis plerumq; pernicioosa suscipiat? qui
 populos sibi subditos; partim intolerabilia tributa
 impe-

imperando; partim omnes immodico labore fatigando conficiat? qui postremò popularis gloriæ causa, quoties illi in mentem venerit, Remp. vniuersam in extremum discrimen salutis adducat? Ne illum quidem, inquit M. Restat igitur (inquam) vt illum Regem optetis, qui non solum libidinem coerceat, & voluptates noxias aspernetur; verum etiam studium gloriæ ratione temperet, & iram singulari moderatione cohibeat, neq; animum suū vilo motu de statu conuelli, aut mentem tenebris obscurari patiatur. is enim solus est, qui non temeritatem & amentiam; sed optimam viuendi rationem sequetur; & pacis atque belli tempora moderabitur; & Remp. præclare cōstituet. Si suffragijs, inquit, M. res agitur, dubium non est, quin hunc potissimùm Regē creaturi simus. Non igitur (inquam) eos qui vel ira sine ratione commouentur, nec eos qui libidini penitus addicuntur: sed illos, qui oīa ratione moderantur, dignos existimatis, qui Reip. præsent. Nos verò, inquit, T. Rursus, inquā, à vobis interrogo, in qua tandē re alia sapientiā sitā arbitremini? Quòd vt rectius statuatis, fingite nunc animis duos homines, quorū vnus omnibus artium maximarū disciplinis instructissimus sit, & in dicēdo admirabilis: isq; tamen nullū sani hominis officium sequatur; sed rem suā familiarē dissipari sinat, omnibusq; suis infestus sit, & manus etiam sibi af-

ferat: alter verò qui ne legere quidem sciat, & si placet, sit etiã infantissimus; & tamen rem suam benegerat, familiãq; suã vigilãter prospiciat, neq; quidquã in vita cõtra officiũ & rationẽ faciat: vter istorũ vobis videtur esse sapiẽtior? Adhuc tu multorũ causam agis, inquit, T. is certẽ qui suum officiũ facit, quãuis nullas literas attigerit. Esto sanẽ inquã, nec enim id nũc ago, vt ostendã in literis sapiẽtiã consistere: sed vt demonstrẽ omnẽ sapiẽtiã vim, esse, in optima ratione collocandã. itaq; oẽs qui literis student, & vitijs cooperti sunt, non sapientes; sed insani sunt. Furiosi enim, & insani hominis est, sibi nocere quã plurimũ; nemo autem sibi peius nocet, quã is, qui potissimã sui partem lædit, & vulnerat. sed omnes intemperantes, & flagitiosi mentem (quã est potissima hominis pars) maximẽ lædũt, grauisimumq; animis suis vulnus inurũt: omnes igitur intemperantes sunt amentes & furiosi, quãuis sint omni doctrina perpoliti. Si igitur sine literis, sine doctrina, sine aliquo eiusmodi adiumento potestis efficere, vt Rex secundũ optimã rationem vitã instituat, nihil moror literas; satis enim sapiẽs erit, qui optime rationi, hoc est, legi naturæ paruerit. Nec enim id laboro, vt is ingeniũ ostentet, & argumenta vibret, & arcana naturæ patefaciat, & dicendi etiam rationẽ summo studio cõsectetur: sed vt prudens atque benẽ moratus sit, rationemq; habeat,

beat, nullis tenebris infuscatam; sed puram, acrem,
 & vigentem, omnibusq; virtutum opibus egregiè
 cultam. Sic igitur se comparet, vt nunquam cedat
 libidini, nunquam amore flagitioso capiatur, nun-
 quam odio, aut inuidia, aut aliqua eiusmodi per-
 turbatione ita cõcitetur: vt à recta ratione discedat,
 & oës curas, & cogitationes in publicã salutem cõ-
 ferat, & fatebor illũ literis nõ indigere. In eo enim
 statu summi philosophi, sapientiã sitam esse decer-
 nunt, in quo volũtas cum mente cõsentit, nec vllò
 pacto imperium & ductum rationis aspernatur: ad
 illudq; tantũ bonũ parandum atq; fruendũ eni-
 titur, quod mens ipsa nullis tenebris impedita ex-
 petendum esse iudicat. Efficite igitur si potestis, ne
 vnquam Regis animus à recta ratione (quæ lex di-
 uina putãda est) vllò modo dissentiat: & ita facilè
 concedã illũ sine literarum adminiculis, & sine vllò
 adiuuẽto doctrinæ, sapientiã cõsequi posse. sed nõ
 ita facilè negotiũ est, cõpressam tenere libidinem,
 voluptates aspernari, dolorem contemnere, auram
 popularem despiciere: vt non multa ad animi statũ
 fulciendum præsidia requirenda sint. tanta enim
 est cupiditatis violentia, tantisq; dolis & machinis
 rationẽ oppugnat; vt paucissimi sint, qui immani-
 tati atque fraudibus illius obstant. Multis igitur
 opibus fulciendus est animus ne ruat; & ratio cõ-
 trà oës cupiditatis impetus, firmis præsijs mu-
 nienda;

niēda; & quo magis homines florent opibus, magisque legibus omnibus propter potentiam soluti sunt; eò plura, atque firmiora subsidia adhibenda sunt. Alios enim homines primùm continet in officio, rei familiaris angustia: deinde parentum diligentia, verberumq; formido: deinde postquam sunt adulti legum atque iudiciorum metus. Et tamen neque tam multis vinculis alligata cupiditas, impediri potest quo minus illis perfractis erumpat, & tetra facinora moliatur. si igitur tantas vires habet cupiditas, vt neq; tantis vinculis impedita cōtineri valeat, quid existimatis futurū cū nihil omnino illam constrinxerit? Sit igitur puer aliquis claro loco natus, in magnis opibus educatus, in summis delicijs enutritus, adeò carus atque periucundus parentibus, vt nullam ei molestiam exhiberi patiantur. sileant minæ, remoueantur virgæ, pellātur formidines, nihil denique audiat bellus ille, & affluēs omni venustate puer, nisi festiuitates, atque blanditias. in quotidiano autem victu caueatur diligentissimè, ne alatur illis cibis, quibus reliqui pueri, qui non sunt ita beati, nutriuntur: sed dapes illi exquisitissimæ atque dulcissimæ comparentur; vestium autem nitor, & omnis corporis cultus ita excellat, vt efferat illius animum, & superbum, & arrogantem efficiat. sic autem sit institutus; vt neq; corpus labore vlllo firmetur, nec animus discipli-